

jaargang 51, december 2024

zeemagazijn

het scheepvaart **national maritime** museum

Begin klein

**De verhalen
van mensen voorop**

**Voorbij
Hollands Glorie**

Sea of Love

**Maritieme musea
omarmen nieuwe rol**

Bezoekers bekijken *Schaduwen op de Atlantische Oceaan* tijdens de opening op 26 september.
Foto: Kirsten van Santen

Schaduwen op de Atlantische Oceaan

Michael Huijser
algemeen directeur

Foto: Julie Blik

Dit *Zeemagazijn* staat in het teken van *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*, de nieuwe vaste tentoonstelling die op 26 september werd geopend, en die is gewijd aan de impact van de koloniale geschiedenis op mensenlevens. Op zee en aan land, toen en nu.

We zijn erg blij met het resultaat. In onze ogen is *Schaduwen op de Atlantische Oceaan* een tentoonstelling waarmee we de komende jaren relaties verder kunnen verduurzamen met betrokken gemeenschappen en bezoekers die een bijzondere band hebben met koloniale maritieme geschiedenis. De opening was bijzonder. De avond ging van start met muziek van Phantom Wizard en Ranie Ribeiro. Vertegenwoordigers van de Kaliña- en Lokonogemeenschap uit Suriname gingen voor in een ceremonie met muziek, zang en gebed.

In dit nummer laten we zien hoe de tentoonstelling tot stand is gekomen. Kunstenaar Manuwi C. Tokai geeft een toelichting op het werk dat zij speciaal ervoor maakte. De ontwerpers vertellen over hoe het proces van de vormgeving verliep. We geven letterlijk een kijkje achter de schermen door de route te volgen die

het scheepsmodel *D'Keulse Galy* aflegde van depot naar zaal. En we krijgen hulp van De Instant Pedagoog Jillian Emanuels. Zij geeft opvoeders handvatten om met kinderen te kunnen praten over kolonialisme en ongelijkheid.

Natuurlijk gaat niet het hele editie over de nieuwe tentoonstelling. We doen nu eenmaal meer. Zo brengen we verslag uit van het International Congress of Maritime Museums (ICMM) dat dit jaar deels bij ons in huis plaatsvond. Malou Holshuijsen neemt ons in haar column mee naar het leven van haar opa als zeeman, en hoe hij daardoor gevormd is. Hij ging meer openstaan voor de verschillen in deze wereld. Precies waar het ook om gaat tijdens de Canal Parade van Queer & Pride, waar Het Scheepvaartmuseum dit jaar als eerste museum ooit meevoer.

Tot slot: we zitten bijna aan het einde van het jaar, en dat is een tijd om vooruit te blikken. Dat verlangt de overheid ook van ons. We hebben de afgelopen maanden hard gewerkt aan het Activiteitenplan 2025-2028. Onze plannen bouwen voort op de visie die we met *Schaduwen op de Atlantische Oceaan* uitdragen.

'De tentoonstelling is gewijd aan de impact van de koloniale geschiedenis op mensenlevens'

Veel leesplezier!

In dit nummer

06 Voorbij Hollands Glorie en geijkt slachtofferverhaal
De nieuwe vaste tentoonstelling
Schaduw op de Atlantische Oceaan

14 'Het is geen hardloophardloophwedstrijd, maar een heel lange wandeling'
Manuwi C. Tokai over haar samenwerking met Het Scheepvaartmuseum

26 De verhalen van mensen voorop
Het tentoonstellingsontwerp van Studio Harm Rensink

Foto: Roos de Bolster

28 Maritieme musea omarmen hun nieuwe rol
ICMM 2024 in Het Scheepvaartmuseum

36 Fellowships
Updates van recente onderzoeken

38 Begin klein
Met kinderen in gesprek over koloniaal verleden en ongelijkheid nu

42 Terug naar de bron op Banda
De reis van de *Hikayat*

46 Museum van jou
Bezoekers aan het woord

52 Een vrij leven, een zee van ruimte
Column Malou Holshuijsen

54 Aanwinst
Een betwist sleutelmoment in de geschiedenis van New York

58 Sea of Love
Het Scheepvaartmuseum voer mee met de Canal Parade tijdens Queer & Pride

Foto: Benedicta Badu

64 Aangespoeld
Parels voor op de leeslijst

68 Object in beeld
Illustratie Vincent Saphthu

70 *D'Keulse Galy*: van depot naar zaal
Een kijkje achter de schermen bij de opbouw van *Schaduw op de Atlantische Oceaan*

Foto: Jeske Dijkstra

80 De tijdgeest op de hielen
Het Scheepvaartmuseum presenteert de koers voor 2025-2028

Vereeniging Nederlands Historisch Scheepvaart Museum

84 Kom je ook aan boord?
Steun onze wereldberoemde collectie

86 Leden aan het woord
Valentijn Lemkes en Ingrid J. Pieck-Hansen

87 Activiteitenkalender 2025
De Verenigingsactiviteiten voor het komende jaar

Colofon Zeemagazijn
Zeemagazijn is het magazine van Het Scheepvaartmuseum en tevens het ledenmagazine van de Vereniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum

Hoofredactie
Sanne Bosselaar, Bibi Heuvelink, Patricia van Schaik, Tim Streefkerk en Yasmin Visser

Tekstredactie
Arnoud Bijl

Vormgeving
Kingsize Creations

Basisontwerp
Thonik

Druk
Koopmans' Drukkerij BV

Aan dit nummer werkten mee
Nicoline Baartman, Arjen Bloem, Roos de Bolster, Sanne Bosselaar, Erwin van Delden, Edo Dijksterhuis, Jeske Dijkstra, Cato Ebeling Koning, Marja Goud, Mick Groeneveld, Malou Holshuijsen, Michael Huijser, Wiske Klop, Tom Nouwen, Lara Nuberg, Kirsten van Santen, Vincent Saphthu, Annette Schneemann, Tim Streefkerk, Tonya Sudiono, Valentijn Tilder, Maartje Visser en Jeroen van der Vliet

Met dank aan
Brechtje van Asperen, Dyonna Benett, Isabelle Boon, Fleur Bus, Diva Mayday, Joëlla van Donkersgoed, Jillian Emanuels, Stefanie van Gemert, Auke Gerrits, Sara Keijzer, Sanne Koch, Valentijn Lemkes, Judith Muijs, Ingrid J. Pieck-Hansen, Harm Rensink, Thomas van Rijsingen, Manuwi C. Tokai, Sandra Verdel, Raden Ajeng Roro Putri Susan Sundari Warandy, Suze Zijlstra, Aiko, Annette, Anson, Gavyn, Glenn, Helge, Imme, Jan, Marta, Merle, Mikolaj, Roberta, Ties en Vivian

Fotografie collectie
Bart Lahr

Contact
Heeft u vragen of suggesties voor de Vereniging Nederlands Historisch Scheepvaart Museum? Neem dan contact op per e-mail via vereniging@hetscheepvaartmuseum.nl

Adres
Het Scheepvaartmuseum,
Postbus 15443, 1001 MK Amsterdam
zeemagazijn@hetscheepvaartmuseum.nl

Zeemagazijn is gedrukt op FSC®-gecertificeerd papier. FSC (Forest Stewardship Council) is een internationale organisatie die verantwoord bosbeheer stimuleert. FSC® stelt wereldwijde standaarden voor bosbeheer op, met daaraan gekoppeld een keurmerk.

Voorbij Hollands Glorie en geijkt slachtoffer- verhaal

Hoe vertel je een verhaal over slavernij en het koloniale verleden met oog voor het heden? Het Scheepvaartmuseum beseftte dat het de objecten noch de kennis had om dat goed te doen. Dus ging het op zoek naar een breder perspectief en andere inzichten.

Edo Dijksterhuis

Het moment dat Manuwi C. Tokai voor het eerst bij hem aan tafel zat, was een eyeopener voor Michael Huijser. 'Ze zei niet te begrijpen waarom we haar hadden uitgenodigd voor een tentoonstelling en vervolgens alleen maar beperkende randvoorwaarden hadden gesteld', vertelt de directeur van Het Scheepvaartmuseum. 'Ze had voorgesteld een kunstwerk te maken met natuurlijke materialen en wilde een reinigende inwijdingsceremonie houden waar echt vuur aan te pas kwam. Dingen die *not done* zijn in een museum. Maar toen ze mij daarmee confronteerde, realiseerde ik me: als wij echt een welkom museum voor iedereen willen zijn, is het aan ons om die randvoorwaarden aan te passen.'

The Altar of Rematriation, het kunstwerk dat Manuwi C. Tokai maakte voor de tentoonstelling
Foto: Roos de Bolster

Het kunstwerk dat Wouter Pocornie maakte voor de tentoonstelling. Foto: Roos de Bolster

Noem het een koerswijziging of een inhaalslag, de tentoonstelling *Schaduwen op de Atlantische Oceaan* betekent in elk geval een radicale verandering in het denken en doen van Het Scheepvaartmuseum. Het museum heeft eerder tentoonstellingen gewijd aan slavernij en het koloniale verleden, zoals *Slaven en Schepen* in 2001 en *De Zwarte Bladzijde* in 2013. 'Maar over het algemeen ging de aandacht vooral uit naar de VOC en het Oosten', vertelt Huijser. 'We wilden de oprichting van de WIC, in 2021 vier eeuwen geleden, aangrijpen om aandacht te besteden aan de Atlantische geschiedenis. Niet als verhaal van een glorieus verleden, maar om een breder perspectief te bieden en de impact op het heden te tonen.'

Makkelijker gezegd dan gedaan, want het museum heeft de voorwerpen niet om die andere verhalen te vertellen. 'De collectie belichaamt het verhaal van de kolonisator, er is verzameld met de blik van witte, Europese mannen', stelt projectleider Sandra Verdel. 'Dan kun je natuurlijk werken met bruiklenen, maar als je een museum in Ghana vraagt hun net opgegraven vondst voor zeven jaar aan ons te geven, ben je dan niet net zo koloniaal bezig?' Het museum loste dit op door hedendaagse kunstenaars uit te nodigen om, vanuit de eigen verbondenheid met het thema, hun perspectief aan de tentoonstelling toe te voegen. De eigen collectiestukken kregen een andere rol dan gebruikelijk. 'We zetten ze in als *conversation piece*', licht Verdel toe. 'Zij vertellen niet zelf het verhaal over hun eigenaar of gebruiker, maar vormen de aanleiding voor de verhalen van andere mensen. Daarom zijn ze in donkere vitrines geplaatst, en zie je ze pas als je op een knop drukt. We hopen dat de bezoeker eerst de verhalen leest en dan pas de objecten bekijkt. Het idee is dat de objecten zo letterlijk in een ander licht komen te staan.'

**'We proberen
invoelbaar te maken
hoe het was,
maar vullen zo min
mogelijk zelf in'**

In de vitrine de bruiklenen van The Rock Foundation
Foto: Roos de Bolster

Toch vind je in de tentoonstelling bijzondere bruiklenen. 'We hebben enkele objecten te leen van de Rock Foundation in New York, een museale verzameling die gecureerd wordt door mensen die tot de Seneca behoren, onderdeel van de Haudenosaunee-confederatie. Zij leven nog steeds in de staat New York. In de zeventiende eeuw kwamen ze in contact met Nederlanders. Voor hen was onze tentoonstelling een kans om hun verhaal ook hier te vertellen', aldus Verdel. Het bruikleen kwam voort uit een nieuwe, bijzondere samenwerking tussen de twee musea.

Behalve andersoortige objecten, ontbrak ook de aanvullende kennis. Een van de externe deskundigen die werden aangetrokken, is onderzoeksconservator Suze Zijlstra, die zich als historicus heeft gespecialiseerd in de Nederlandse koloniale en maritieme geschiedenis. 'Samen met conservatoren en andere medewerkers heb ik archieven afgespeurd op zoek naar persoonlijke verhalen uit het verleden. Zo kwamen we in achttiende-eeuwse documenten een Curaçaose man genaamd Afrika Amerika tegen, die in Amsterdam aanmonsterde op een VOC-schip. Zijn verhaal laat zien dat er mensen uit de Caraïben als vrij zeeman werkten in Nederland én dat er meer verbindingen waren tussen Oost en West dan tot nu toe altijd werd gedacht.'

De droge biografische feiten uit archieven zijn aangevuld met 'contextuele informatie', bijvoorbeeld over het leven van Caraïbische zeelui, om mensen als Afrika Amerika tot leven te wekken. 'We proberen invoelbaar te maken hoe het was, maar vullen zo min mogelijk zelf in', stelt Zijlstra. 'We hebben best geworsteld met de teksten. Je wilt historische nuance aanbrengen, maar ook een helder verhaal vertellen dat aanslaat bij de primaire doelgroep, middelbare scholieren.'

Een 'weerstandmoment', noemt Dyonna Benett de periode waarin aan de teksten werd gewerkt. 'Juist in woordgebruik komen perspectieven naar voren', stelt deze tentoonstellingsmaker met Caraïbische roots, die als gastcurator werd uitgenodigd. 'Vroeger stond nog op tekstbordjes in musea dat "Afrikanen door de kolonisten waren meeegenomen". Maar zo'n term is verullend, het gaat natuurlijk om ontvoering. Ook woorden als "veroverd" en "gekocht" zijn problematisch in het geval van land dat is leeggeroofd en bezet. We hebben daarnaast veel gesprekken gevoerd over het schrijven van "zwart" met of zonder hoofdletter. In het Verenigd Koninkrijk, waar de postkoloniale discussie al wat langer speelt, wordt gekozen voor *Black*. Ook onze taal verandert snel in dat opzicht en je wilt in die discussie vooroplopen. Zodat deze tentoonstelling niet over drie jaar alweer achterhaald is.'

De openingszaal met het werk van Lisandro Suriel
Foto: Thijs Wolzak

Bezoekers bij het werk van Lisandro Suriel. Foto: Roos de Bolster

Over de te exposeren objecten had Benett ook uitgesproken ideeën. 'Geen boeien en kettingen', stelt zij resoluut. 'Daar zijn we jarenlang mee geconfronteerd.' Maar nog belangrijker dan wat tentoongesteld wordt, vindt zij hōe het tentoongesteld wordt. 'We hebben er uiteindelijk voor gekozen toch een zwaard te tonen, een geweldsmiddel van kolonisten. Het staat echter niet trots rechtop in een vitrine maar wordt liggend gepresenteerd, zodat je er niet meteen mee geconfronteerd wordt als je komt aanlopen. Dat geeft de mogelijkheid om ook het verhaal te vertellen van verzet en terugvechten. Niet alleen het geijkte slachtofferverhaal.'

Het vertelregister werd nog aangevuld met de inzet van hedendaagse beeldende kunst. Zoals de foto's van de uit Sint Maarten afkomstige Lisandro Suriel. In de eerste zaal vertellen de foto's de Atlantische geschiedenis vanuit het perspectief van mythen die mondeling zijn doorgegeven en doorklinken in het heden. De verhalen van voorouders spelen ook een rol in het werk van Atong Atem, een Zuid-Soedanese kunstenaar die in Australië woont. En Manuwi C. Tokai, die wortels

heeft in het Amazonegebied, heeft niet alleen een werk ingebracht maar ook advies gegeven bij alle teksten en animaties. Door al deze verschillende perspectieven vertelt de tentoonstelling een veel breder verhaal.'

Dat zorgt voor andere dan de gebruikelijke invalshoeken en zet bezoekers hopelijk aan het denken. 'De tentoonstelling stelt vragen over wie de geschiedenis vertelt, wie de ruimte krijgt haar te vertellen en hoe diegene naar het koloniale verleden kijkt', stelt Zijlstra. 'De presentatie functioneert op die manier op metaniveau, maar ik denk dat scholieren zich best ervan bewust zijn dat niet alles verteld wordt.'

En als ze denken dat er nog iets ontbreekt, dan zijn ze uitgenodigd de lacunes te vullen. Verdell geeft een voorbeeld van een 'kennisgat' waarvan het museum zich al bewust is. 'Bij het vormgeven van de kaart besloten we niet alleen de Europese plaatsnamen te gebruiken, maar juist ook oorspronkelijke. We merkten al gauw dat het ingewikkelder was dan we dachten, omdat het gebied zo groot en complex is, dat verschillende gemeenschappen verschillende namen hebben voor hetzelfde gebied. En soms zijn namen niet overgeleverd. Bezoekers kunnen via de website namen doorgeven die we nog niet kennen, zodat we ze met stickers kunnen toevoegen. Zo blijft de tentoonstelling in ontwikkeling.'

Een museum is geen alwetende autoriteit en een bescheiden opstelling is volgens directeur Huijser dan ook de enig juiste. Hij heeft Tokais verzoeken uiteindelijk kunnen inwilligen. 'In overleg met de beveiliging hebben we tijdelijk de rookmelders uitgeschakeld – voor het eerst in het bestaan van het museum – en kon het begin van de tentoonstellingsopbouw worden gemarkeerd met de rook van een reinigingsritueel. Voor deze tentoonstelling moest het museum best een brug over. Maar de mensen met wie we hebben samengewerkt, moesten een nog veel grotere brug over. Dat onderschatten wij weleens.'

Directeur Michael Huijser, projectleider Sandra Verdell, onderzoeksconservator Suze Zijlstra en gastconservator Dyonna Benett
Foto's: Roos de Bolster en Kirsten van Santen

Het scheepsmodel *D'Keulse Galy* in de donkere vitrine is tijdelijk aangelicht. Op de kopse kanten van de vitrines de fotografie van Atong Atem.
Foto: Roos de Bolster

Een bezoeker creëert een gedicht door de fragmenten op het scherm te verplaatsen. Foto: Kirsten van Santen

De kaart met niet alleen de Europese plaatsnamen, maar juist ook de oorspronkelijke
Foto: Roos de Bolster

Een nieuwe vlag, een nieuwe boodschap

De VOC-vlag die lange tijd wapperde op het VOC-schip *Amsterdam*, is in 2022 definitief gestreken. Het symbool van koloniale onderdrukking is vervangen door vier nieuwe vlaggen, ontworpen door Raul Balai en Jarrett Erasmus van kunstenaarscollectief Sites of Memory. Bij de opening van *Schaduw op de Atlantische Oceaan* kreeg deze reflectie een nieuwe invulling, van dezelfde kunstenaars. Afgebeeld zijn vier bloemen die elk op een eigen manier staan voor dood, hoop en herinnering. De zaden van de Zuid-Afrikaanse koningsprotea ontkiemen zelfs nog na verbranding. Tagetes symboliseren verdriet en

verloren geliefden. Chrysanten staan in Azië voor de bevrijding van de ziel uit het aardse leven, en lilies voor hoop op vrede na de dood. Tezamen verbeelden de vlaggen en bloemen verschillende vormen van rouw. Rouw om de aanwezigheid van het VOC-schip en de historische associaties die het oproept, en rouw over het loslaten van oude denkbeelden die voor velen lange tijd een bron van trots en identiteit waren. In het erkennen van deze beide vormen van rouw schuilt een boodschap van kracht: het erkennen van de mogelijkheid tot verandering in de toekomst.

De vier nieuwe vlaggen op het VOC-schip, ontworpen door Raul Balai en Jarrett Erasmus van kunstenaarscollectief Sites of Memory. Foto: Roos de Bolster

‘Het is geen hardloop- wedstrijd, maar een heel lange wandeling’

Voor *Schaduwen op de Atlantische Oceaan* maakten vijf hedendaagse kunstenaars werken over de maritieme Nederlandse geschiedenis vanuit hun perspectief. Gastcurator Dyonna Benett wist gelijk dat ze kunstenaar Manuwi C. Tokai wilde benaderen.

Tonya Sudiono

Manuwi C. Tokai tijdens de openingsceremonie van *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*. Vertegenwoordigers uit de Kaliña- en Lokono-gemeenschap uit Suriname gingen voor in een ceremonie met muziek, zang en gebed.
Foto: Kirsten van Santen

'Ik werd in 2023 gevraagd als gastcurator voor *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*', vertelt Dyonna Benett in een videogesprek – ze is op dat moment op Curaçao, de ventilator laat haar haren sierlijk omhoog waaien als in een muziekvideo.

Het Scheepvaartmuseum vroeg Benett om met haar expertise op het gebied van het Caraïbische perspectief samen met het museum een nieuwe, permanente tentoonstelling over de geschiedenis van de scheepvaart en koloniaal geweld in het Atlantische gebied te cureren. Het museum beseft dat een tentoonstelling vanuit het Nederlandse perspectief en de rol die de West-Indische Compagnie (WIC) daarin speelde, geen recht doet aan de schaduwkanten van het koloniale maritieme verleden als het verhaal puur verteld wordt met objecten uit de collectie. Die werden verzameld vanuit een wit, westers perspectief, terwijl deze geschiedenis verknoopt is met veel meer volkeren.

Manuwi C. Tokai, Dorothy Sabajo en Olivia Biswane tijdens de opening van *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*. Foto: Kirsten van Santen

Om de onderbelichte verhalen voor het voetlicht te brengen, vroeg Benett in opdracht van het museum kunstenaars uit verschillende Caraïbische en Afrikaanse gemeenschappen om nieuw werk te maken rond de relatie van hun gemeenschappen met de WIC. Een uitdagende balanceer-act, want het moest geen tokenisme worden waarbij plichtmatig minderheidsgroepen werden afgevinkt. Benett: 'Het is goed om externe expertise in te schakelen als je die niet in huis hebt, maar dat roept ook de vraag op: wat moet er intern veranderd worden?'

Terwijl ze door de ruimtes liepen, kreeg Tokai een duidelijk inzicht: haar voorouders verzochten haar om een ceremonieel reinigingsritueel voor te stellen

Als er iemand is die de interne discussie op gang kan brengen, dan is het wel Manuwi C. Tokai. Benett wist van meet af aan dat ze de zangeres en kunstenaar wilde betrekken bij deze expositie. Ze werkten eerder samen voor de expositie *Caribbean Ties* (2019) in het Museon in Den Haag.

Tokai is geboren in het Surinaamse Amazonegebied en stamt af van de Kaliña Terewuyu Natie. Ze groeide op in Nederland. 'Vanuit huis had ik er niet veel over meegekregen', vertelt ze in het videogesprek.

Het beschermen van de soevereiniteit van gemarginaliseerde gemeenschappen loopt als een rode draad door Tokais werk. 'Mijn werk heeft een Inheems vertrekpunt', zegt ze. Zo vroeg zij samen met haar gemeenschap in 2022 restitutie aan voor een baby op sterk water uit de collectie van het Wereldmuseum Amsterdam. Hiermee opende ze de discussie over de herkomst en teruggave van menselijke resten die opgeslagen liggen in museumdepots. Tokai gaf de baby de naam Wayam'membo, wat 'klein schildpadje' betekent.

Dyonna Benett. Foto: Kirsten van Santen

Benett: 'Gelukkig zei Manuwi ja toen ik haar vroeg voor deze tentoonstelling.' Al kwam die toezegging niet vanzelf. 'Ik werd eerst gevraagd voor een klankbordgroep', vertelt Tokai. 'Daar heb ik nee op gezegd, want ik vond het niet passend om als enige de stem te zijn voor zoveel verschillende Inheemse groepen. Ik heb toen voorgesteld om er een gesprek over te voeren met Dyonna en onderzoeksconservator Suze Zijlstra. Gelukkig stonden zij daarvoor open.'

Terwijl ze door de ruimtes liepen, kreeg Tokai een duidelijk inzicht: haar voorouders verzochten haar om een ceremonieel reinigingsritueel voor te stellen, omdat het gebouw geweldadige energie vasthoudt. De reiniging had als doel om die energie te neutraliseren.

'Het Scheepvaartmuseum stond open voor mijn verzoek voor de reiniging', zegt Tokai. 'Die openheid is voor mij een belangrijk signaal dat een instituut niet alleen een tentoonstelling over mijn gemeenschap wil maken, maar echt bereid is om verder te bouwen aan een relatie tussen onze gemeenschappen en het museum. Waarbij er met ons wordt vormgegeven. Wij geven een ander perspectief op de geschiedenis. Het is daarom geen hardlooptweedstrijd, maar een heel lange wandeling.'

Kunstenaars Lisandro Suriel, Atong Atem en Wouter Pocornie in gesprek onder leiding van Nicolne Terborg (tweede van links) tijdens de opening. Foto: Kirsten van Santen

The Altar of Rematriation van Manuwi C. Tokai
Foto: Roos de Bolster

Chicharito van der Bosch, Simyuru Tjaãroeme, Robin Hoed, Precilla Getrouw, Leander Vermanen, Marta Vermanen, Olivia Biswane, Roline Auraemo, Davincia Pranaware, Dorothy Sabajo (niet zichtbaar) en Manuwi C. Tokai tijdens de openingsceremonie van *Schaduw op de Atlantische Oceaan*. Foto: Kisten van Santen

Het startpunt om de relatie tussen de gemeenschappen en het museum op te bouwen, was het reinigingsritueel en de artistieke verslaggeving die kunstenaar Robin Hoed daarvan maakte. Hoed, die tot de Kaliña-gemeenschap behoort, maakte twee schilderijen. Deze vormen nu onderdeel van de expositie. Tijdens de opening van *Schaduw op de Atlantische Oceaan* gingen vertegenwoordigers van de Kaliña- en Lokonogemeenschap uit Suriname voor in een ceremonie met muziek, zang en gebed. Ze baden voor een zuiver verloop van de tentoonstelling. Surinaamse Inheemse vrouwen van samburagroep Wayamu Woreyan dansten en zongen traditionele liederen in het Kaliña onder begeleiding van de sambura (een trom die de hartslag symboliseert) op zaal. 'Wat me het meest dierbaar is aan deze exercitie, is het spirituele werk dat we met elkaar hebben verzet en de relatie die we hebben opgebouwd tijdens het maken van de tentoonstelling', zegt Tokai.

The Altar of Rematriation is haar eerste tentoongestelde installatie, waarvoor ze samenwerkte met muziekproducer Don D. Academic, dr. Sayra Pinto, Olivia Biswane en Monique Sapa. Het altaar kijkt vanuit de ramen van Het Scheepvaartmuseum uit op het IJ. Het staat daar om de geschiedenis recht in de ogen aan te kijken. Zo krijgen de voorouders de ruimte om tot rust te komen, zodat hun kleinkinderen met nieuwe energie de wereld in kunnen gaan.

Een grote kop in het midden van de installatie trekt onmiddellijk de aandacht. 'Het gezicht is een compositie van de gezichten van de voorouders die om de sculptuur heen staan', legt Tokai uit. De basis voor de compositie vormden vijf voorouderlijke schedels uit museum Vrolijk. De vervaarlijk opengesperde bek met scherpe tanden is afgeleid van de jaguar, een van de voorouders uit de Kaliña-cultuur.

'Wat me het meest dierbaar is aan deze exercitie, is het spirituele werk dat we met elkaar hebben verzet en de relatie die we hebben opgebouwd tijdens het maken van de tentoonstelling'

Samburagroep Wayamu Woreyan onderweg van de zaal naar de steiger voor de afsluiting van de ceremonie. Wayamu Woreyan, Kaliña voor 'Schildpadvrouwen', zijn cultuurdragers uit de Inheemse gemeenschappen. Foto: Kirsten van Santen

Tokai: 'Daaromheen staan op kleine houten sokkels afbeeldingen van voorouders die zich vrijwillig hebben aangediend om dit spirituele werk te doen. De foto's komen uit het Nationaal Archief, het Nationaal Museum van Wereldculturen en het Allard Pierson. Ook staan er twee lege stolpen: een handreiking van de kunstenaar om een wapen af te leggen uit de collecties van Het Scheepvaartmuseum en het Nationaal Museum van Wereldculturen. Het is dan ook een werkaltaar, benadrukt Tokai. 'Het kunstwerk staat symbool voor de *commitment* die we met elkaar aangaan om een transformatie in gang te zetten naar volledige gelijkwaardigheid.'

De wapens neerleggen op het altaar is een manier om geweld op afstand te plaatsen, en symboliseert het afstaan van macht. 'Hiermee eren we de mensen die lang geleden met dat soort wapens vermoord zijn', legt Tokai uit. 'De musea zijn vrij om een eigen wapen te kiezen.' De stolpen zijn nog leeg, omdat er intern nog een gesprek wordt gevoerd. Tokai: 'Ik denk dat het voeren van dat gesprek juist een belangrijk onderdeel is van het proces.'

'Ik hoop dat mijn werk en dat van de anderen helpt om wat menselijkheid terug te vinden in de geschiedenis.'

'Laatst liep ik met een verslaggever in de laatste zaal, langs de video waarin modeactiviste Janice Deul de symbolische betekenis van kaurischelpen uitlegt', vertelt Benett. 'De meeste mensen kennen kaurischelpen als modeaccessoire. Ik vertelde dat het vroeger een betaalmiddel was om tot slaaf gemaakte mensen mee te kopen. Hun nazaten dragen het als symbool van identiteit en kracht en voorouderverering. De blik van de verslaggever toen dat kwartje viel...'

Benett glimlacht. 'Dat is wat ik hoop dat de tentoonstelling bij meer bezoekers doet: dat mensen zien op welke manieren het koloniale maritieme verleden doorwerkt in het heden. Hopelijk gaan mensen daardoor beter inzien hoe het er nu aan toegaat in de maatschappij, en krijgen mensen meer empathie voor de nazaten van deze geschiedenis.'

Tokai vult aan: 'Ik hoop dat de expositie mensen helpt om het onderzoek naar hun geschiedenis te starten, te stimuleren of uit te diepen. Zowel mensen uit de diaspora als diegenen die zich identificeren met de "zeehelden". Hopelijk kunnen jongeren uit de diaspora zichzelf op een nieuwe manier herkennen in de werken van Lisandro Suriel, Atong Atem, Wouter Pocornie, Robin Hoed of mijzelf.'

De kunstwerken van Lisandro Suriel in *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*. Foto: Roos de Bolster

Lisandro Suriel

Onder nazaten van Afrikaanse tot slaaf gemaakten staat de Atlantische Oceaan symbool voor trauma en transformatie. Ze moesten vergeten waar ze vandaan kwamen, maar dat deden ze niet. Hun verhalen, doorgegeven van generatie op generatie, zijn een vorm van verzet. Lisandro Suriel's werk is geïnspireerd op verhalen over geesten en mysteries van de natuur, door zijn Afrikaanse voorouders meegebracht over de Atlantische Oceaan. Een komvormige video-installatie vertelt de ontstaansgeschiedenis van Yemanya, de Grote Moeder van de zee. Foto's verbeelden de Zwarte Sirene en bomen als toegangspoorten tot de werelden waar we vandaan komen.

Lisandro Suriel. Foto: Kirsten van Santen

Atong Atem. Foto: Kirsten van Santen

Atong Atem

De Zuid-Soedanese, in Ethiopië geboren kunstenaar Atong Atem maakte *Scars & Constellations*, zwart-witfoto's die metershoog in de schaduwzaal zijn tentoongesteld. De geportretteerden hebben littekens die verwijzen naar de geschiedenis, maar ook zijn er referenties aan de astronavigatie waar mensen van oudsher mee zeilden. Misschien staat die navigatie weer symbool voor de reis die de voorouders hebben afgelegd, maar die je ook weer terug kunt volgen om meer te leren over de eigen geschiedenissen die je meedraagt. In haar werk onderzoekt fotograaf Atem niet alleen op welke manier geschiedenis je identiteit beïnvloedt, maar ook hoe je bepaalt wat je daarvan doorgeeft.

De fotografie van Atong Atem in *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*. Foto: Roos de Bolster

Wouter Pocornie

Als architect en stedenbouwkundige richt Wouter Pocornie zich op bottom-up-strategieën in de stedenbouw. Dat kolonialisme een van de grote misdaden van het Nederlandse verleden is, daarover is bijna iedereen het eens. Maar hoe werkt dat precies door? Voor *Schaduw op de Atlantische Oceaan* verzamelde Pocornie nieuwsberichten van de jaren vijftig tot nu, die laten zien hoe kolonialisme nog steeds van invloed is in onze tijd. Zo zijn klimaatverandering, armoede en ongelijkheid op Bonaire een direct gevolg van het slavernijverleden. In deze laatste ruimte van de expositie nodigt Pocornie je uit voor een gesprek over het doorwerken van het maritieme koloniale verleden in het heden.

Wouter Pocornie. Foto: Ian Bodo

Het kunstwerk van Wouter Pocornie in *Schaduw op de Atlantische Oceaan*. Foto: Ian Bodo

De twee schilderijen die Robin Hoed maakte voor *Schaduw op de Atlantische Oceaan*. Foto: Roos de Bolster

Robin Hoed

Kunstenaar Robin Hoed is afkomstig uit de Kaliña-gemeenschap. Op verzoek van de Kaliña- en Lokono-gemeenschap uit Suriname zijn de tentoonstellingsruimtes spiritueel gereinigd. Hoed maakte twee schilderijen die daarop zijn geïnspireerd. Op het eerste doek staan zijn voorouders centraal. Nieuwsgierig keken zij naar de komst van de eerste witte geesten in Abya Yala (de Amerika's). Het tweede doek is een artistieke weergave van de rituele reiniging door Tokai in Het Scheepvaartmuseum. Het laat zien dat hun kleinkinderen in Nederland de rituelen en cultuur niet verloren zijn. Door de reiniging konden de *hebi's* en *yeyes* (geesten) die hier rondwaarden zich bevrijden, en werd de ruimte klaargemaakt voor nieuwe energie.

Robin Hoed voorafgaand aan de openingsceremonie van *Schaduw op de Atlantische Oceaan*. Foto: Yorlenie Delgado Faria

De verhalen van mensen voorop

**Het tentoonstellingsontwerp
van Studio Harm Rensink**

Eerst de mens, dan de museumstukken. Voor Studio Harm Rensink was dát van meet af aan het uitgangspunt bij het ontwerp van *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*. 'De tentoonstelling helpt je onze gezamenlijke geschiedenis beter te leren kennen.'

Maartje Visser

Als een golfbeweging, zo omschrijven Harm Rensink en Judith Muijs het ontwerpproces van de tentoonstelling. Want hoewel onderweg in-zichten veranderden, nieuwe ideeën opkwamen en plannen werden bijgesteld, kwam het ontwerp eigenlijk heel vloeiend tot stand. Rensink en Muijs, allebei van Studio Harm Rensink, ontwierpen al exposities voor vele musea in binnen- en buitenland. Maar Het Scheepvaartmuseum zat nog niet in hun portfolio. Nu wel. Het onderwerp van de tentoonstelling prikkelde meteen de creativiteit van beiden. 'Het kolonialisme is een pittig onderwerp', zegt Rensink. 'Maar het is onze gezamenlijke geschiedenis, of we er nu wel of niet direct mee te maken hebben gehad. Daarom vonden we het belangrijk om de tentoonstelling te ontwerpen vanuit dat wat ons allemaal bindt: dat we mens zijn.'

Mensen voorop

Muijs vult aan: 'We wisten al snel dat we de verhalen van mensen voorop wilden stellen, en pas daarna de koloniale objecten uit de collectie van het museum. Alleen in die volgorde, meenden we, kun je als bezoeker de objecten in de juiste context bekijken.' Ze vertelt dat veel van de stukken die het museum geselecteerd had voor de tentoonstelling, vrij groot en pompeus zijn. 'Bijvoorbeeld een scheepsmodel van wel twee meter lang. Als je dat zo in een zaal zet, zou het direct alle aandacht trekken.'

Het tweetal vond een manier om de stukken minder in het oog te laten springen. Ze werden letterlijk in de schaduw gezet, achter verduisterd glas. Om de objecten te kunnen zien, moeten bezoekers met een druk op de knop het licht in de vitrines aanzetten. Een gewaagde keuze, want een museum wil de collectie juist graag voor het voetlicht brengen. 'Daar hebben we wel wat gesprekken over gevoerd', glimlacht Rensink. 'Gelukkig durfde het museum het aan.'

Dat aan de tentoonstelling ook kunstenaars meewerkten, vond Rensink 'supergoed'. 'Een kunstenaar reflecteert op het hier en nu. Bij een onderwerp als dit is dat zó belangrijk. Het laat zien dat het kolonialisme niet iets van vroeger is, maar nog steeds doorwerkt in de levens van veel mensen.' De hagelnieuwe kunstwerken leverden wel een extra uitdaging op: 'Je weet van tevoren natuurlijk niet precies wat iemand maakt. Dat is spannend voor ons, want de werken moeten uiteindelijk wel in het geheel passen. Maar het was de spanning waard: de kunstwerken zijn een belangrijk onderdeel van de tentoonstelling geworden.'

'De objecten in het donker zetten, was best een spannende keuze'

Toegankelijke tentoonstelling

Ruim een jaar werkten Rensink en Muijs samen met een team van Het Scheepvaartmuseum aan *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*. Ze benadrukken dat de bijdragen van alle teamleden, onder wie de conservatoren, projectleiders, collectiebeheerders, lichttechnici en bouwers, onmisbaar waren. Muijs: 'We hebben bijvoorbeeld allemaal gelet op de toegankelijkheid van de tentoonstelling. Is het begrijpelijk voor jong en oud, zonder vingerwijzend of kinderlijk te worden? Maar ook: kun je met een rolstoel overal goed bij komen?' Rensink vertelt over de totstandkoming van een kom waarop de film van Lisandro Surriel wordt geprojecteerd. 'We hadden een heel minimalistische, strakke kom voor ogen. Tegelijkertijd moest-ie stevig genoeg zijn, en moest de video goed te zien zijn voor mensen in een rolstoel. Daar hebben we met z'n allen echt op zitten puzzelen. Het is gelukt: er staat een mooie, praktische én toegankelijke kom.'

Geen ruimte, maar een wereld

Projectleider Sanne Koch van Het Scheepvaartmuseum beaamt de fijne samenwerking: 'Als wij een idee hadden, vertaalde Studio Harm Rensink dat direct naar vorm en ruimte. De ontwerpers weten precies hoe ze bezoekers moeten betrekken bij een verhaal, of wat nodig is om een bepaalde sfeer te creëren. Doordat we het ontwerp en het verhaal van de tentoonstelling tegelijkertijd en met elkaar ontwikkelden, ontstond een heel mooi geheel. Je stapt als bezoeker geen ruimte binnen, maar een wereld. Dat hebben we aan Harm en Judith te danken.'

Schaduwen op de Atlantische Oceaan is een 'tentoonstelling met aantrekkingskracht' geworden, vindt het ontwerpersduo. 'De tentoonstelling neemt je op een poëtische, menselijke manier mee op reis door het kolonialisme', zegt Rensink. 'De bezoeker wordt uitgenodigd om zich open te stellen, om erover te praten.' Muijs: 'Doordat we het kolonialisme vanuit verschillende invalshoeken belichten, ontdek je dat we er eigenlijk allemaal mee te maken hebben. Ik hoop dat de tentoonstelling bezoekers helpt om die gezamenlijke geschiedenis beter te leren kennen.'

Judith Muijs en Harm Rensink
Foto: Studio Harm Rensink

Projectleider Sanne Koch
Foto: Roos de Bolster

De objecten staan in vitrines van verduisterd glas, maar worden tijdelijk aangelicht wanneer de bezoeker op een knop drukt. Foto: Roos de Bolster

De 'mooie, praktische én toegankelijke' kom met de film van Lisandro Surriel. Foto: Roos de Bolster

Een bezoeker leest de tekst waarin wordt uitgelegd dat één object meerdere verhalen vertelt. Foto: Kirsten van Santen

Maritieme musea omarmen hun nieuwe rol

ICMM 2024 in
Het Scheepvaartmuseum

Vertegenwoordigers van maritieme musea wereldwijd woonden van 15 tot 21 september het International Congress of Maritime Museums (ICMM) 2024 bij. Dit jaar werd het congres in de Lage Landen georganiseerd. Op donderdag 19 en vrijdag 20 september vervulde Het Scheepvaartmuseum, na het Maritiem Museum Rotterdam en het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen en voor het MAS in Antwerpen, de rol van gastheer.

Edo Dijksterhuis

Het Scheepvaartmuseum anno 2024 is niet meer een klassiek 'bootjesmuseum' dat zich vooral richt op de technische aspecten van de maritieme sector. Het staat met beide benen in de samenleving en wil daar een actieve rol in spelen. Maar goede intenties alleen zijn niet voldoende om een breder publiek aan te spreken. Als hoeder van maritieme geschiedenis, kunst en cultuur moet het museum zijn eigen positie en verantwoordelijkheden herdefiniëren, de deur openzetten voor perspectieven van anderen en nieuwe samenwerkingen opbouwen.

Michael Huijser heet de deelnemers welkom op de vierde dag van het congres.

Met die observatie opende directeur Michael Huijser de vierde congresdag. Het internationale deelnemersveld werd meteen aangespoord door de inspirerende voordracht van *keynote speaker* Wayne Modest. De Director of Content van het Wereldmuseum en bijzonder hoogleraar aan de Vrije Universiteit citeerde poëzie van de Caraïbische Nobelprijswinnaar Derek Walcott, zong de calypso-hit *Limbo Like Me*, en vertelde over zijn Jamaicaanse moeder die hem als kind ontzag voor de zee inprentte, waardoor hij nooit heeft leren zwemmen. Vanuit dat persoonlijke startpunt gaf hij zijn visie op museale dekolonisatie. Die draait volgens hem om de intellectuele structuur van het museum: welke geschiedenissen worden verteld en wiens verhalen gehoord? 'Dekolonisatie betekent niet het afdanken van westers erfgoed of het vieren van diversiteit, maar het scheppen van voorwaarden waaronder zo veel mogelijk verschillende groepen kunnen floreren', stelde Modest. In maritieme musea kan de zee daarbij een verbindende rol spelen. Modest stelde de zee voor als archief, met resten van het verleden die aan wal zijn weggevaagd, genegeerd of vergeten.

Huijser vertelde hoe Het Scheepvaartmuseum daar handen en voeten aan probeert te geven. Hij noemde vier basisprincipes waar een 'eerlijk en oprecht museum' volgens hem aan moet voldoen. Ten eerste twijfel omarmen en buitenstaanders met andere zienswijzen durven binnen te laten. Vervolgens relevante vragen durven stellen voor de samenleving waartoe het museum behoort. Daarbij is betrouwbaarheid van het allerhoogste belang, het derde principe. En ten slotte moet het museum 'ruimte bieden voor symboliek en emotie'.

Huijser benadrukte het onderscheid tussen engagement en activisme, waarbij hij activisme afwijst als 'alternatieve waarheidsclaim die groepen buitensluit'. In de aansluitende panel-discussie nuanceerde Lars Amréus van de Zweedse Nationale Maritieme en Transportmusea die stelling. Hij stelde dat eigenlijk alle musea activistisch zijn, omdat ze werken voor een betere wereld. Directeur Paddy Rodgers van Royal Museums Greenwich, waartoe het grootste maritieme museum ter wereld behoort, voegde toe dat hun voornaamste taak op dit vlak het 'trainen van de empathiespier' is. Hij legde de nadruk op het 'creatieve moment', wanneer dialoog ontstaat tussen museum en bezoekers. Bij The Mariners' Museum & Park in Newport News, Virginia wordt, aldus directeur Howard Hoegge, niet meer gesproken over 'publiek'. Die term suggereert dat het gaat om passieve consumenten, terwijl bezoekers juist worden aangespoord hun kennis actief te delen. Om ervoor te zorgen dat bijvoorbeeld ook voormalige havenarbeiders het museum bezoeken, werd de entreeprijs verlaagd van 14 naar 1 dollar.

Congresdeelnemers tijdens de lunch op het Open Plein

Het Scheepvaartmuseum anno 2024 staat met beide benen in de samenleving en wil er een actieve rol in spelen

Jeroen van der Vliet in gesprek met zijn Franse collega-hoofd collecties van het Musée national de la Marine in Parijs

De break-outsessie getiteld *New Techniques with New Opportunities* ging verder in op manieren om nieuwe doelgroepen erbij te betrekken en kennis te ontsluiten. Het spits werd afgebeten door Andrew Choong en Jon Combey van Royal Museums Greenwich, die 3D-geprinte modellen en een VR-programma hebben ontworpen in samenwerking met blinden en slechtzienden. Ook hebben de musea een tentoonstelling ingericht in een bus, die langs kleine musea en andere instellingen in het land trekt. En koppelen zij met behulp van AI en *machine learning* verschillende databases aan elkaar, zodat een beter beeld ontstaat van scheepswrakken.

Jeroen van der Vliet, hoofd collecties van Het Scheepvaartmuseum, focuste op de winst die digitalisering kan opleveren voor maritieme musea om zo 24 uur per dag voor iedereen ter wereld geopend te zijn. Aan de hand van meerdere voorbeelden uit het museum gaf hij zijn collega's de tip dat digitaliseringsprojecten beter slagen als ze worden opgeknipt in behapbare stukken. 'Anders staar je jezelf al snel blind op het vinden van een groot totaalbedrag en gebeurt er in de tussentijd niets.' Ook benadrukte hij dat digitalisering geen eenmalig project is, maar een blijvende kernactiviteit.

Zo'n 230 vertegenwoordigers van maritieme musea over de hele wereld kwamen naar Nederland om het congres bij te wonen.

Na de lunch werd in de break-outsessie *Decolonising Maritime Museums* voortgeborduurd op de woorden van Wayne Modest. James Boyd en Shani Whyte vertelden hoe de *ss Great Britain Trust* de kloof heeft gedicht tussen het belangrijkste erfgoedobject in de haven van Bristol en een belangrijk deel van de lokale bevolking, dat het schip zag als symbool van slavernij en repressie. Mensen met een Caraïbische achtergrond werden niet indirect benaderd via medewerkers bij buurt- of welzijnsorganisaties, maar direct aangesproken op het schoolplein of bij de cricketclub, wat ze letterlijk aan boord hees.

Ook Ros Croker-Ahmed en Charlotte Paddock van Royal Museums Greenwich hebben het vertrouwen gewonnen van de Caraïbische diaspora, die musea eerst niet zag als 'safe space'. Er volgden gezamenlijke creatieve trajecten die podcasts, nieuwe tekstbordjes, artistieke interventies en nieuw archiefonderzoek opleverden.

Na een meer academisch intermezzo van T.A. Shameer van de University of Hyderabad over de nog altijd voelbare gevolgen van koloniale wetgeving bij vissers aan de Zuid-Indiase Malabarkust, vertelde onderzoeksconservator Suze Zijlstra hoe Het Scheepvaartmuseum omgaat met meerstemmigheid. De ervaringen bij het maken van de nieuwe tentoonstelling *Schaduw op de Atlantische Oceaan* vormden de leidraad.

Daarna volgde een korte paneldiscussie over de erfgoedwaarde van vluchtelingenboten, die volgens Roland Leikauf (Australian National Maritime Museum) 'een plaats verdienen in het collectieve geheugen' en volgens Enric García-Domingo (Museo Marítimo de Barcelona) 'Spanjaarden herinneren aan hun eigen emigratieverleden'.

James Boyd en Shani Whyte over de rol van het *ss Great Britain Trust* in het dichten van de kloof tussen het schip en een belangrijk deel van de lokale bevolking

Karen Meirik vertelt over het project *Darwin200*, als onderdeel van de *Tide Talks*, waarin verschillende congresdeelnemers in maximaal zeven minuten over een museumproject vertellen.

Aansluitend presenteerden vertegenwoordigers van acht instellingen tijdens de zogenaamde *Tide Talks* in maximaal zeven minuten een project waaraan ze nu werken. Van inventarisatie van olielekkende scheepswrakken en behoud van het laatste walvisvaartstation op de Faeröereilanden tot de reis maken die Charles Darwin in 1839 inspireerde tot zijn evolutietheorie.

Op vrijdag werd het congres afgesloten met een galadiner op het Open Plein.

Alsof dat spervuur aan informatie nog niet genoeg stof tot lang nadenken bood, werden de symposiumdeelnemers aan het einde van de dag uitgenodigd voor een sneak preview van *Schaduw op de Atlantische Oceaan*. Zodat ze zelf kunnen oordelen hoe Het Scheepvaartmuseum zijn nieuwe rol invult, en wellicht ideeën opdoen voor hun eigen tentoonstellingen.

Jeroen van der Vliet: 'Het is echt heel motiverend om met collega's uit de hele wereld van gedachten te wisselen over de grote maatschappelijke thema's die maritieme musea wereldwijd bezighouden. Want denk je dat je misschien iets unieks hebt bedacht, hoor je opeens in drie verschillende presentaties dat andere musea met precies hetzelfde onderwerp in de weer zijn. Veel maritieme musea zitten vaak met dezelfde vragen zonder het van elkaar te weten. Het ICMM helpt dan echt om muren te slechten.'

Bekijk hier de plenaire presentaties van alle dagen van het congres.

Vluchten over zee in hedendaagse kunst

Op 19 september wapperde tijdens ICMM 2024 *The Refugee Nation Flag* aan de vlaggenstok van Het Scheepvaartmuseum. De vlag, ontworpen door kunstenaar Yara Saïd voor de Olympische Spelen van 2016 in Rio de Janeiro, is inmiddels toegevoegd aan de collectie van het museum. Het feloranje van de *refugee flag* verwijst naar de reddingsvesten waarvan er jaarlijks honderden in de Middellandse Zee dobberen. De zwarte streep beeldt de horizon en de betere toekomst waarop de mensen in deze reddingsvesten hopen.

Tijdens het avondprogramma op die dag vertelde Saïd over haar werk en haar ervaringen als vluchteling en kunstenaar. Ook ging ze in gesprek met striptekenaar Peter van Dongen over de manier waarop culturele instellingen het publiek kunnen betrekken bij ervaringen van vluchten over zee. De maker van veelgeprezen stripboeken over de koloniale geschiedenis van Nederlands-Indië maakte in 2011 een schilderij over vluchten via de Middellandse Zee, dat sindsdien deel uitmaakt van de museumcollectie.

Het avondprogramma was een publiekssamenwerking tussen Het Scheepvaartmuseum, ICMM en *The Maritime Refugee Project*, dat het belang van 'vluchten over zee' als hedendaags thema in maritieme musea benadrukt.

De *refugee flag* van Yara Saïd wappert op het dak van Het Scheepvaartmuseum.

FELLOWSHIPS

Het Scheepvaartmuseum stimuleert onderzoek naar objecten in de museumcollectie met twee beurzen. Het Dr. Ernst Crone Fellowship staat open voor gepromoveerde academici, het Prof. J.C.M. Warnsinck Fellowship voor (bijna) afgestudeerde masterstudenten. We praten je graag bij over de onderzoeken van twee van onze Warnsinck-fellows.

Foto: Almicheal Fraay

Een Noorse walvisjager in het ijs: liefde voor contrasten

Arjen Bloem

De in Nederlands-Indië bekende kunstschilder Willem van der Does (1889-1966) uit Schiedam toonde in zijn composities groot ontzag voor licht- en kleurcontrasten. Hij ontwikkelde een gebruik van kleuren die elkaar visueel kunnen versterken of verzwakken. Van der Does schilderde in Nederlands-Indië vaak landschappen en scheepsportretten. Om diepte te creëren legde hij nadruk op het tropische licht en de levendige kleuren. Maar dit was niet het enige landschap dat hem als schilder interesseerde. Een artistiek en religieus verlangen dat hij al lange tijd koesterde werd steeds sterker: het Zuidpoolgebied bezoeken en het poollicht zien. Het werk van de Schepper aanschouwen en vertalen naar papier en doek.

In 1923 ging zijn wens in vervulling toen hij, na vergeefse pogingen om aan te monstere op schepen in Europese havens, uiteindelijk mocht deelnemen aan een Noorse walvisvaartexpeditie van het fabrieksschip *Sir James Clark Ross* naar de Rosszee, een diepe baai in de Zuidelijke Oceaan bij Antarctica. Deze expeditie vanuit Sandefjord, het epicentrum van de Noorse walvisvaart, werd door de Noren gezien als een pionierstocht. Niet eerder had een walvisvaarder

geprobeerd in de Rosszee te jagen. Tijdens de expeditie deed Van der Does inspiratie op voor vele inkttekeningen en schetsen voor latere schilderijen. In 1924 zette hij als eerste Nederlander voet op de Antarctische landmassa.

Als Prof. J.C.M. Warnsinck Fellow verdiep ik mij in de geschiedenis van het schilderij *Een Noorse walvisjager in het ijs*, dat Van der Does circa 25 jaar na zijn reis vervaardigde en dat zich bevindt in de collectie van Het Scheepvaartmuseum. Het werk roept nog altijd vragen op, zoals: welk schip is afgebeeld? Binnen welke kunststroming is het werk van Van der Does te plaatsen? Daarbij onderzoek ik de bredere context van het schilderij, de periode van de herintroductie van de Nederlandse walvisvaart in de twintigste eeuw, tussen 1946 en 1964. Welke verbanden zijn er te leggen met het werk?

Een Noorse walvisjager in het ijs toont een wereld van jacht op (lever)traan en strijd met de elementen, maar ook één die voor de mensen die nu leven grotendeels weggesmolten is. Van der Does wist deze wereld te vangen op een manier die beantwoordt aan zijn liefde voor contrasten. Het leverde een werk op van serieuze historische waarde voor de Nederlandse geschiedenis in het Zuidpoolgebied.

Willem Pieter van der Does, *Een Noorse walvisjager in het ijs*, 1950-1965, olieverf op hardboard, 1995.1281

Foto: Almicheal Fraay

Muiterij op de Nijenburg: een achttiende-eeuwse mediasensatie

Valentijn Tilder

Op 14 juni 1763 wordt de tocht van het VOC-schip *Nijenburg* onverwacht onderbroken. Een deel van de bemanning, op slinkse wijze in VOC-dienst gelokt, heeft zich heimelijk verenigd onder de noemer 'de zwavelbende' en besluit de macht op het schip over te nemen. Er volgt een wilde tocht over de Atlantische Oceaan, die eindigt in de Franse kolonie Cayenne in het tegenwoordige Frans-Guyana. Uiteindelijk worden alle muitelingen overgedragen aan de Republiek. Een deel wordt ter dood gebracht in het nabijgelegen Suriname, de anderen worden overgebracht naar de Nederlanden.

In mijn onderzoek als Prof. J.C.M. Warnsinck Fellow richt ik me op de weergave van de opstand nadat die was neergeslagen. De muiterij op de *Nijenburg* werd een heuse mediasensatie in de Republiek. De dagverslagen van de schipper, Jacob Ketel, werden op druk gesteld en vonden gretig aftrek als sensatiemateriaal. Ook delen van verhoren van de naar de Republiek overgebrachte muiters vonden hun weg naar de populaire pers. Hun executie werd groots aangepakt, met speciaal opgetuigde schavotten bij Den Helder, goed zichtbaar voor in- en uitvarende schepen. Andere uitgeverij gaven liedjes uit over de ernst van de muiterij en bewierookten het krachtige optreden tegen de opstand.

Door te onderzoeken welke elementen worden benadrukt en welke juist weggelaten, is te achterhalen hoe in de achttiende-eeuwse Republiek gekeken werd naar verzet tegen gezag

Deze media produceerden samen een specifieke herinnering aan de muiterij en gaven zo voor tijdgenoten betekenis aan de gebeurtenis. Door te onderzoeken welke elementen worden benadrukt en welke juist weggelaten, is te achterhalen hoe in de achttiende-eeuwse Republiek gekeken werd naar verzet tegen gezag. Wanneer was het gerechtvaardigd? Wie had het recht zich te verzetten en wie moest vooral luisteren? In de publieke verbeelding was de Republiek immers geboren uit opstand tegen gezag. Aan de andere kant werden opstanden tegen zware belastingen en voedseltekorten aan de lopende band zonder morele bezwaren gewelddadig neergeslagen. Het was dus zaak voor de autoriteiten om middelen aan te wenden en zo te voorkomen dat de muiterij als gerechtvaardigd kon worden gezien. Een overheid die nodeloos weerd en hard optreedt, of zelfs door onderdrukking een opstand uitlokt, verliest immers veel gezag. Wie weet zou het anderen, in de zeer ongelijke samenleving van de achttiende-eeuwse Republiek, nog op ideeën brengen.

Pieter Idserts Portier, *De gerechtsplaats te Kijkduin bij Den Helder met de lichamen van de muiters*, 1764, wassing op papier, A.1802(02)

Mijn onderzoek concentreert zich in de eerste plaats op identificatie van gedeelde kenmerken van de verschillende herinneringsproducten. Hoe wordt de gebeurtenis daarin geframed? Welke keuzes worden gemaakt om de muiters zo min mogelijk rechtschapen te doen lijken? Zijn er verschillen merkbaar tussen een schipper die de gebeurtenis omschrijft en een broodschrijver van liedjes aan land? Daarnaast is het interessant welke informatiestromen er achter de schermen waren. Welke feiten en details waren bespreekbaar in besloten onderhandelingen, maar werden voor het publiek stilgehouden? Wiens stem was uiteindelijk te horen?

Met antwoorden op die vragen hoop ik meer inzicht te bieden in de politiek van de herinnering in de Republiek en het 'na-leven' van een opmerkelijke gebeurtenis.

Begin klein

Met kinderen in gesprek
over koloniaal verleden
en ongelijkheid nu

Jillian Emanuels is pedagoog, trainer en antiracistisch opvoedexpert. Als De Instant Pedagoog adviseert ze opvoeders – ouders, verzorgers en leerkrachten – over het grootbrengen van een generatie kinderen die opstaat tegen ongelijkheid. Voor Black Achievement Month legde zij in een rondleiding door *Schaduw op de Atlantische Oceaan* uit welke handvatten de tentoonstelling biedt om met kinderen in gesprek te gaan over koloniaal verleden.

Mick Groeneveld

'Een paar jaar geleden liep ik met mijn dochter langs een muurschildering met daarop Anton de Kom in Amsterdam-Zuidoost. Ik zei tegen haar dat hij zich uitsprak tegen onrecht, ook al was dat in die tijd erg gevaarlijk. En dat hij een van onze voorouders is. Als wij er nu langslopen, zegt zij vol trots: "Kijk mama, dat is Anton de Kom, onze voorouder!"; vertelt Jillian Emanuels de deelnemers aan de rondleiding. Een portret van de bekende schrijver en verzetsstrijder prijkt op de tas die aan haar schouder hangt. 'Begin een gesprek over het koloniale verleden of racisme klein, met één menselijk verhaal. Een heldenverhaal bijvoorbeeld, daar reageren kinderen heel goed op. Geen van deze verhalen heeft een *happy end*, maar dat is geen reden om het er niet over te hebben. Laat de gruwelijkheden weg, daar leren ze later wel over. Hoe iemand ontmenselijkt wordt, is niet de basis van het gesprek. Dat het om mensen gaat, is de kern.'

Emanuel staat stil bij de tijdlijn waar op magnetische stickers informatie staat over gebeurtenissen, personen en landen. 'Je kunt zo'n tijdlijn van begin tot eind met een kind bespreken. Maar je kunt ook inzoomen op een deel van de geschiedenis waar het kind al eens over gehoord heeft of waar het al interesse in heeft. Je hoeft niet in één keer over alles te praten. Breek de geschiedenis op in behapbare stukjes. Zo leg je een basis om de volgende keer op te bouwen.'

Tijdens de rondleiding wordt duidelijk dat je een object kunt aangrijpen om te vertellen dat geschiedenis om mensen draait. In de vitrine bruiklenen van The Rock Foundation.

'Toen ik dit schilderij zag, besepte ik dat ik de eerste ontmoeting tussen oorspronkelijke bewoners en Europeanen niet eerder met dit perspectief bekeek.' Ze wijst naar een schilderij van kunstenaar Robin Hoed. Vanuit het regenwoud kijken mensen van de Kaliña-gemeenschap uit Suriname richting de zee. Een groot schip met witte zeilen vaart hun tegemoet. 'Ze hadden geen idee dat hun levens vanaf dit moment volledig zouden veranderen.' Emanuels neemt de deelnemers mee naar de volgende zaal en laat ze eerst zelf rondkijken. Daarna wijst ze op een ketting. 'Deze is gemaakt door oorspronkelijke bewoners van Noordoost-Amerika. Je kunt met kinderen bespreken hoe mooi ze gemaakt zijn. En hoe knap dat is. Misschien houden ze er zelf van om iets moois te maken met kralen. Om de onrechtvaardigheid van kolonialisme te snappen, moeten ze eerst begrijpen dat de geschiedenis om mensen gaat. Een gesprek als dit vergroot dat bewustzijn.'

Op verschillende plekken in de tentoonstelling staan vragen die opvoeders op weg helpen naar zulke gesprekken met kinderen. De vragenserie is onderdeel van de familielijn waar Emanuels aan meewerkte. 'Ik had me niet gerealiseerd dat je zoveel aanknopingspunten kunt vinden in het museum om met kinderen een gesprek te voeren over racisme', zegt Vivian, deelnemer aan de rondleiding. Leerkrachtondersteuner en leescoördinator Roberta, die samen met haar moeder de rondleiding volgde, vond het 'erg interessant en inspirerend. Ik kreeg meteen ideeën hoe ik dat op school zou kunnen aanpakken.'

Emanuel staat tijdens de rondleiding stil bij het schilderij van Robin Hoed.

Black Achievement Month

Jaarlijks staat oktober in het teken van Black Achievement Month. Dit festival heeft als doel de uitzonderlijke talenten van mensen met Afrikaanse roots in de schijnwerpers te zetten. Tijdens Black Achievement Month vinden allerlei activiteiten plaats bij culturele instellingen door heel Nederland, waaronder Het Scheepvaartmuseum.

'Kinderen houden graag rekening met elkaar en hebben een sterk gevoel voor rechtvaardigheid. Wanneer je een kind hoort zeggen: "Het is oneerlijk", is dat een geweldige aanleiding voor een gesprek.' De groep staat inmiddels in de volgende ruimte van de tentoonstelling, rond het kunstwerk van Manuwi C. Tokai. Emanuels wijst op de vele portretfoto's die deel uitmaken van de installatie. 'Als ik met een kind deze tentoonstelling bezocht, zou ik uitleggen dat al deze mensen ten onrechte "Indianen" worden genoemd. De Europeanen dachten dat zij in Indië waren, wat natuurlijk helemaal niet klopte. Ook behoren deze mensen niet allemaal toe aan dezelfde groep, maar aan verschillende Inheemse volkeren. Deze hadden al namen die ze zelf hadden gekozen. Waarom zouden ze een andere naam moeten krijgen?'

Emanuel legt helder uit en geeft concrete voorbeelden. Zo stelt ze dat we de oorzaak van racisme niet bij huidskleur moeten leggen: 'Zeg dus nooit dat iemand racisme ervaart vanwege zijn huidskleur. Iemand ervaart racisme vanwege vooroordelen van een ander.' Met kinderen praten over het koloniale verleden en ongelijkheid nu, iets wat op voorhand wellicht moeilijk en spannend lijkt, voelt nu als heel goed mogelijk. 'Ik wil opvoeders de handvatten geven om deze belangrijke gesprekken te voeren. Op een effectieve manier. Zodat ze niet wachten totdat een kind het initiatief neemt. Uit wetenschappelijk onderzoek weten we dat dat niet werkt. Wij moeten als volwassenen een veilige omgeving creëren, waarin we de misvattingen doorbreken door open gesprekken te voeren. Zo geven we onze kinderen de kennis en empathie mee om rechtvaardige keuzes te maken. En zo zijn wij niet alleen bezig met de maatschappij van nu, maar ook met die van over dertig jaar.'

Kijk voor meer informatie over antiracistisch kinderen opvoeden en lesgeven op de website van De Instant Pedagoog: jillianemanuels.nl.

Tips voor ouders en opvoeders

Van De Instant Pedagoog
Jillian Emanuels

Racisme en discriminatie komen vaker voor dan we soms doorhebben. Veel kinderen maken dit dagelijks mee. Het is belangrijk om te weten hoe je hiermee kunt omgaan, zowel wanneer kinderen zelf discriminatie ervaren als wanneer ze het zien gebeuren.

Wat te doen als kinderen te maken krijgen met racisme:

Praat erover

Het is belangrijk om gevoelens en gedachten te uiten, dit kun je doen door met het kind te schrijven, tekenen, dansen, of op een andere manier die het kind prettig vindt. Zorg ervoor dat kinderen weten dat ze bij familie, vrienden of bijvoorbeeld de leerkracht terecht kunnen.

Wees trots op wie je bent

Laat racistische opmerkingen kinderen niet definiëren. Elk kind is waardevol en uniek. Kinderen hebben niets uitgelokt of verkeerd gedaan als ze discriminatie ervaren. Bespreek met het kind dat racisme altijd de schuld is van degene die ervoor kiest om iets racistisch te zeggen en/of doen.

Als je ziet dat een kind of een ander te maken krijgt met racisme:

Kom in actie

Zoek samen met degene die met racisme te maken krijgt naar hulp. Bespreek de ervaring met elkaar. En vertel het een leerkracht, begeleider of andere belangrijke volwassene die jullie kan steunen.

Toon solidariteit

Als je getuige bent van racisme, grijp dan in. Steun het slachtoffer en zeg bijvoorbeeld: 'Dat was racistisch wat die persoon zei. Ik ben er voor je.' Laat slachtoffers weten dat ze niet alleen staan. Een simpele opmerking of een klein gebaar kan veel betekenen.

Terug naar de bron op Banda

Fotograaf Isabelle Boon en onderzoeker Joëlla van Donkersgoed brachten vorig jaar oktober vier exacte reproducties van de *Hikayat*, een Bandanees handschrift uit de collectie van Het Scheepvaartmuseum, naar Banda. 'Dit had echt impact!'

Lara Nuberg

Het begon allemaal toen Isabelle Boon werkte aan haar fototentoonstelling *I love Banda*, die in 2021 te zien was in Het Scheepvaartmuseum. Die stelde foto's en verhalen van de jeugd van de Banda-eilanden van nu centraal. Boon wilde tonen hoe het is om op te groeien op de afgelegen eilandengroep die vierhonderd jaar eerder het toneel was van een VOC-genocide en waar koloniaal erfgoed nog altijd het landschap bepaalt. Ze fotografeerde Bandanese jongeren in het helderblauwe water, klauterend over de verdedigingsmuur van een fort, touwtjespringend tussen de ruïnes van koloniale gebouwen. Ter voorbereiding van de expositie dook conservator Diederick Wildeman het depot in. Hij wilde graag een link maken met de museumcollectie. 'Toen kwam de *Hikayat* in beeld', vertelt Boon vier jaar later in een videogesprek waaraan ook onderzoeker Joëlla van Donkersgoed deelneemt.

‘Door het op te schrijven deed Neirabatij een poging om van de Bandanese geschiedenis échte geschiedenis te maken’

Overhandiging van een facsimile van de *Hikayat* door Joëlla van Donkersgoed en Isabelle Boon aan een dorpsleider van Lonthor en de rector van de Hatta-Sjahrir Universiteit, oktober 2023
Foto: Valentijn Webbers

Toen Boon het honderd jaar oude handschrift – geïllustreerd met tekeningen van schepen – onder ogen kreeg, benaderde ze Van Donkersgoed, die promoveerde op cultureel erfgoed op de Banda-eilanden. Ze bleek verrast door de vondst. 'De *Hikayat* wordt genoemd in een artikel van dr. Ph.S. van Ronkel uit 1945. Het was onbekend dat het in het depot van Het Scheepvaartmuseum lag.'

De *Hikayat* werd in 1922 gemaakt door een man afkomstig van het eiland Lonthor, genaamd Saleh Neirabatij. Hij maakte het boek waarschijnlijk mede voor een koloniale lezer. De vertelling gaat over de ontstaansgeschiedenis van Banda en de stijl wijst erop dat de tekst oorspronkelijk bedoeld was voor mondelinge overdracht. 'Door het op te schrijven deed Neirabatij een poging om van de Bandanese geschiedenis échte geschiedenis te maken', stelt Van Donkersgoed. 'Volgens Europees model: op schrift. Het eerste deel van de vertelling is geschreven in een cadans, als een orale vertelling. In het latere deel – over de Nederlanders – worden enigszins geforceerd jaartallen genoemd.'

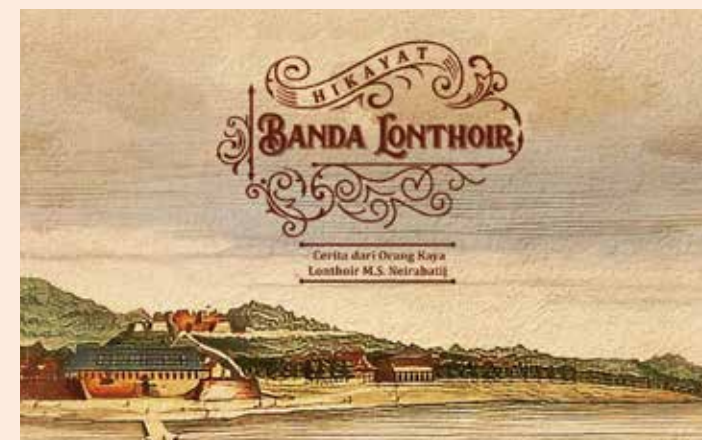
Boon en Van Donkersgoed werkten allebei afzonderlijk al veel met partners uit Indonesië. Vanuit die praktijk vatten zij vrijwel onmiddellijk het idee op om de *Hikayat* ook beschikbaar te maken in Indonesië. 'Niet alleen als pdf, maar ook als fysiek exemplaar', vertelt Boon. 'En dan niet voor onder een plastic of glazen kubus. We wilden het tastbaar maken in Indonesië, zodat het ook daar aangeraakt en ingekeken kan worden.' In samenwerking met en gefinancierd door Het Scheepvaartmuseum werden vier hoogwaardige exacte kopieën gemaakt. In oktober 2023 was het zover: Boon en Van Donkersgoed konden de exemplaren overhandigen op Banda. 'Dit ging natuurlijk in overleg met de mensen daar, want we wilden zeker weten dat zij de wens hadden om dit manuscript te ontvangen', aldus Boon.

Die wens was er zeker. Op Ambon werd een exemplaar geschonken aan Rumphius' bibliotheek en op de eerste internationale conferentie over Banda Studies, georganiseerd door de Universiteit van Banda, vond de officiële overhandiging op Banda plaats. Boon en Van Donkersgoed werden gehuld in batik met een motief van nootmuskaat en droegen twee exemplaren over aan het hoofd van het eiland Lonthor en de decaan van de Universiteit van Banda. De grootste verrassing volgde na het officiële gedeelte, toen het tweetal werd aangetikt door Raden Ajeng Roro Putri Susan Sundari Warandy. Zij stelde zich voor als de kleindochter van de maker van de *Hikayat*. 'Ze was diep ontroerd', vertelt Van Donkersgoed. 'Ze bleek al jaren bezig met onderzoek naar haar familie. Dat deze bron nu terugkwam naar Banda was van heel grote betekenis voor haar.' Van Donkersgoed vult aan: 'En we merkten sowieso in de dagen voorafgaand aan de overhandiging al dat er echt een *buzz* op de eilanden gaande was. Zelfs onze *ojek*-chauffeur had al gehoord van de komst van de *Hikayat*.' Boon en Van Donkersgoed besloten het vierde exemplaar aan Warandy te geven, die de vertelling inmiddels uit haar hoofd kent.

Raden Ajeng Roro Putri Susan Sundari Warandy, kleindochter van de auteur, tussen Van Donkersgoed en Boon met op de voorgrond de *Hikayat*, oktober 2023
Foto: Valentijn Webbers

Met het fysiek beschikbaar maken van de *Hikayat* in Indonesië is de reis van het originele manuscript, dat nog altijd in het depot van Het Scheepvaartmuseum ligt, nog niet ten einde gekomen. Inmiddels is er ook een koffietafelboek beschikbaar in modern Indonesisch en op de dag van het videogesprek met Van Donkersgoed en Boon, is Van Donkersgoed naar Banda vertrokken. Ze gaat met een groep internationale studenten opgravingen doen op locaties die worden genoemd in het manuscript. 'Bijvoorbeeld op een plek vlak bij de oude moskee in Ortattan op Banda Besar.

Het koffietafelboek *Hikayat Banda Lonthoir* in modern Indonesisch

In de *Hikayat* wordt dit genoemd als een neutrale plaats waar de Bandanezen van verschillende eilanden met elkaar discussiëren over de prijs van de nootmuskaat. We hopen natuurlijk sporen te vinden. De gemeenschap op Lonthor is een nieuw mini-museum aan het oprichten. Het zou heel mooi zijn als we daar bijvoorbeeld scherven uit verschillende aardlagen kunnen tentoonstellen.'

'Ik denk dat mensen in Nederland zich niet altijd realiseren hoe belangrijk het is om hier tijd en aandacht aan te besteden', voegt Boon toe. 'Dit had echt impact. De tijd en moeite worden gewaardeerd. En het toegankelijk maken van collecties is een grote stap vooruit.'

Dat beaamt Warandy, die in een appbericht heeft laten weten dat de *Hikayat* voor haar van grote waarde is. 'Het geeft me de kennis over mijn familie en laat zien dat er ook Bandanese families waren die de genocide van Jan Pieterszoon Coen overleefden. Ik stam af van overlevers, die Banda nooit hebben verlaten.'

Over de *Hikayat* werd eerder verteld door conservator Diederick Wildeman in *Zeemagazijn* in oktober 2021.

Museum van jou

Bezoekers aan het woord

In Het Scheepvaartmuseum komen dagelijks heel veel verschillende mensen. Niet alleen medewerkers en bezoekers, maar bijvoorbeeld ook onderzoekers en vrijwilligers. Waarom komen zij naar het museum? Wat vinden ze ervan? We vroegen het een aantal van hen.

Sanne Bosselaar

Ties & Imme

Ties heeft op school net het thema VOC behandeld. Samen met zijn zusje Imme en hun ouders is hij vandaag uit Haarlem gekomen om het schip te bekijken. Ties is er erg van onder de indruk. 'Ik vond de voorraadkamer in het ruim mooi. En de kanonnen.' Imme is vooral enthousiast over *Duiker Doris*. 'Ik vond het daar heel leuk. En de wc bij *Duiker Doris* was een soort gezellig huisje.'

Glenn en Gavyn komen uit Engeland. Ze zijn in Amsterdam samen met hun zus. 'We zijn hier om haar verjaardag te vieren. Gisteren hebben we een rondvaart over de grachten gemaakt. Tijdens de tour zagen we dit gebouw liggen en we waren nogal onder de indruk. Daarom zijn we vandaag naar het museum gekomen.' Ze hebben binnen al even een rondje gelopen, maar komen vooral voor de *highlights*. 'Dadelijk eerst maar eens naar het schip.'

Glenn & Gavyn

Helge

'Het onderwerp van *Schaduwen op de Atlantische Oceaan* raakt me', zegt Helge. Hij is speciaal voor deze tentoonstelling naar Het Scheepvaartmuseum gekomen. 'Ik ben tekenaar, dus vanuit persoonlijke en professionele interesse ga ik vaak naar musea. Ik zag de aankondiging voor deze tentoonstelling en was erg benieuwd.' Het mooiste vindt Helge de foto's van Lisandro Suriel. 'Prachtig om die cultuur zo verbeeld te zien.'

Merle zit in de bibliotheek van het museum omdat ze onderzoek doet naar oude kaarten en atlassen. 'Ik ben in september begonnen met mijn Prof. J.C.M. Warnsinck Fellowship. Tijdens het fellowship onderzoek ik oude Nederlandse cartografie van Marokko.' Het boek dat ze voor zich heeft is geen atlas, eerder een soort geschiedenisboek waar ook landschappen in staan. Het is speciaal uit het depot gehaald. 'Ik heb eerst de digitale versie bestudeerd. In het echt is het veel groter dan ik dacht.'

Merle

Jan

'Ik werk sinds een jaar of vijf als vrijwilliger in de bibliotheek van het museum', vertelt Jan. 'Ik zie dat er in Het Scheepvaartmuseum iets verandert. We kijken nu met heel andere ogen naar de VOC, en je ziet dat die verandering nog steeds doorgaat.' Jan is even uit de bibliotheek gekomen om de nieuwe tentoonstelling *Schaduwen op de Atlantische Oceaan* te bekijken. 'Mooi om die tegenstelling tussen oude objecten en nieuwe kunst te zien. Het blijft een verleden van voorwerpen, maar op deze manier wordt ook de andere kant belicht.'

Marta & Mikolaj

Marta en Mikolaj wonen in Polen en zijn in Nederland op vakantie. Ze hebben de hele oostvleugel van het museum al gezien en lopen nu door *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*. 'Polen heeft geen koloniale geschiedenis, dus de verhalen die we hier zien zijn nieuw voor ons.' De magnetische tijdlijn die je zelf kunt verschuiven vinden ze interessant. 'Op die manier wordt in de tentoonstelling niet alleen verteld, maar ook gereflecteerd.'

Anson

Anson is samen met zijn moeder op vakantie in Amsterdam, maar zij is vandaag niet mee naar het museum. 'Ik ben erg geïnteresseerd in maritieme geschiedenis', vertelt hij. 'Ik heb bijna alle tentoonstellingen bezocht, maar *Schaduwen op de Atlantische Oceaan* vind ik het interessantst. Er was veel wat ik nog niet wist over kolonialisme. De tentoonstelling zette me aan het denken.'

'Elke week pas ik op Aiko', vertelt oma Annette. 'We gaan dan afwisselend naar het Wereldmuseum en Het Scheepvaartmuseum. Aiko is gek op *Duiker Doris, Het verhaal van de walvis* en het VOC-schip.' Deze keer hebben ze meegedaan met het herfstvakantieprogramma. Op de ansichtkaart heeft Aiko een boot getekend: 'Voor mama!'

Aiko & Annette

EEN VRIJ LEVEN, EEN ZEE VAN RUIMTE

Foto: Nienke 's Gravemade

De redactie nodigt ieder nummer een columnist uit om te reflecteren op een object, tentoonstelling of publieksprogramma van Het Scheepvaartmuseum.

Malou Holshuijsen

'Lieve Henk, Dit wordt dan mijn eerste epistel aan je. Ik vind het heel erg vervelend dat ik je heb aangestoken. Ik had natuurlijk bij je uit de buurt moeten blijven, maar ja – we zijn ook niet van steen. En dat is maar goed ook, anders zouden we erg veel missen.'

Een nieuwe reis, de eerste brief van mijn oma aan mijn opa. Van januari 1958 tot midden jaren zestig zullen ze elkaar bijna honderd brieven schrijven. Mijn opa Henk (op dat moment tweede machinist van de *Pinta* van Rederij Dammers & Van der Heide) is vertrokken en op weg naar New York. Zijn zoveelste keer. 'Ik ga liever naar Zuid-Amerika!' Echt bijzonder vindt hij New York niet. Behalve dat de stad zijn kijk op 'de modernere wereld' naar eigen zeggen 'wel wat lucht' geeft: 'Ik zag een man in een jurk. We groetten elkaar. Een vrij leven, mooi wel.'

Een vrij leven. Of anders gezegd: een zee van ruimte. Op het ss *Rotterdam* werkte in de jaren zestig een relatief groot aantal gay bemanningsleden in de hoteldienst. Een eigen subcultuur met eigen kenmerken. Door de (voor die tijd) open houding van de rederij kon deze

subcultuur – binnen bepaalde grenzen – floreren. Zoals in de presentatie *Een zee van ruimte* in Het Scheepvaartmuseum is te lezen: 'De mannen ervoeren het ss *Rotterdam* en havensteden als New York als toevluchtsoorden waar zij aan de conservatieve verwachtingen in Nederland konden ontsnappen.'

Mijn opa heeft zich nooit verbaasd over de queergemeenschap. Toen niet, nu niet, nooit. Niet dat dit moet, maar voor een man van inmiddels negentig jaar is dat helaas geen vanzelfsprekendheid. Maar wie de wereld ziet, leert de mensen kennen. 'Ik kijk nergens van op.' En dat klopt.

Zijn verhalen over de vaart doen het goed op verjaardagen. Over bemanningsleden met geslachtsziektes, piemelcontroles en de daaropvolgende antibiotica-injecties (nooit bij hem). Of een van mijn favorieten: de aap (door een bemanningslid stiekem meege-smokkeld) die uit verveling al het bestek overboord gooide, waardoor ze de rest van de reis met hun handen moesten eten. 'Ze hebben het beest van boord in zee gegooid', schreef hij in 1961. Dit einde heeft hij voor mij altijd verborgen gehouden.

Een zeeman met zeeverhalen. Over New York (niks aan dus), Casablanca (lieve mensen), Paramaribo (de mooiste vrouwen). Op de verjaardag van mijn vader de jaarlijks terugkerende anekdote: 'Hij is op zee verwekt! Die ene keer dat oma mee mocht!' Nee, ze waren inderdaad niet van steen.

'De gelukkigste tijd van mijn leven.' Lange stilte. 'Nou ja, ik vond kinderen ook leuk hoor.'

Een schoenendoos vol brieven. Mijn oma is inmiddels overleden, mijn opa heeft alzheimer. Soms lees ik hem haar brieven voor. 'Ik houd zoveel van je dat ik het niet op papier kan zetten.' Die mooie tijd. De eigenwijze lach. 'Zeg Malou, ken jij het verhaal van de aap op zee?'

Malou Holshuijsen (1987) schrijft boeken, toneelstukken, columns en scenario's. Momenteel staat ze op het toneel met haar monoloog *Ik vier het klein*. Haar werk wordt gekenmerkt door een scherp gevoel voor humor en de drang om dingen van een andere kant te bekijken. Ze komt uit een zeemansfamilie, haar opa's voeren de wereld over. Een onuitputtelijke bron van rareiteiten, avontuur en ruim denken.

Aanwinst

Een betwist sleutelmoment in de geschiedenis van New York

Recentelijk verwierf Het Scheepvaartmuseum een herdenkingspenning naar ontwerp van medailleur Chris van der Hoef (1875-1933). Op deze penning, geslagen in 1926 ter herinnering van het derde eeuwfeest van de stad New York, is de Nederlandse 'aankoop' van het gebied Manahahtaanung (Manhattan) in 1626 verbeeld. De gebeurtenis werd destijds in Nederland met de gedenkpenning gevierd als fundamenteel voor de ontstaansgeschiedenis van Nieuw-Amsterdam, het latere New York. Bijna weer een eeuw later kijken we kritisch naar deze geschiedenis. De penning biedt inzicht in de herinneringscultuur rond Europese overzeese gebiedstoe-eigening.

Tom Nouwen

Chris van der Hoef.
Penning op de overdracht van
het Netherlands Monument aan de
stad New York, 1926, 2024.0036

In 1626 zette Peter Minuit (1594-1638) voet aan wal in de kolonie Nieuw-Nederland, een gebied aan de oostkust van de huidige Verenigde Staten waarover hij kort daarvoor het gouverneurschap had verkregen. Minuits werkgever, de West-Indische Compagnie (WIC), begon eerder kolonisatieactiviteiten in dit gebied door het – vanuit Europees perspectief – te 'ontdekken,' in kaart te brengen en een naam te geven. Zodoende verschijnt de naam Nieuw-Nederland al in 1614 voor het eerst op een kaart. Om een handelsnederzetting op te kunnen richten werd Minuit direct na zijn aankomst door de WIC opgedragen om het eiland Manahahtaanung (Manhattan) te kopen. Hij onderhandelde met de Canarsee-gemeenschap, een subgroep van de Leni Lanape, die daar leefde en de grond gebruikte. De Canarsee spraken echter niet voor alle oorspronkelijke bewoners, die middels seizoensmigratie afhankelijk waren van de natuurlijke bronnen van deze streek, en hadden daarnaast – net als andere volkeren uit dit gebied – een volstrekt andere interpretatie van eigendomsrechten dan de Europese kolonisten. Voor de Canarsee was land niet iets wat men kan bezitten. Het behoort aan niemand toe.

Er werd een afspraak gemaakt: de Canarsee ontvingen onder andere kralen, kleding, bronzen sieraden en messen ter waarde van 60 gulden als zij het eiland zouden overdragen aan de WIC.

In Nederland werd de ruil als bindend gezien en deze ging daarmee de boeken in als de bepalende gebeurtenis in de ontstaansgeschiedenis van Nieuw-Amsterdam. Op de penning van Chris van der Hoef is de 'ruiltransactie' tussen Minuit en een vertegenwoordiger van de Canarsee-gemeenschap te zien. Voor de Nederlanders was de ontmoeting erg belangrijk. De Nederlandse claim op het gebied is lange tijd gerechtelijk teruggevoerd op deze 'eerlijke en beschaafde' transactie.

Netherlands Monument

Voor het derde eeuwfeest van de transactie schonk de in 1922 opgerichte Nederlandsch-Amerikaansche Fundatie het *Netherlands Monument* aan de stad New York. De Fundatie was een zusterorganisatie – en Nederlands equivalent – van *The Netherland-America Foundation*, een organisatie ter bevordering van de gemeenschappelijke belangen van Nederland en de Verenigde Staten. Onder de eerste bestuursleden van de Nederlandsch-Amerikaansche Fundatie waren verschillende afgevaardigden uit de Nederlandse scheepvaartwereld, onder wie Dirk A. Hudig (1876-1973), directeur van de Koninklijke Nederlandse Stoomboot-Maatschappij, en Johan Rypperda Wierdsma (1873-1948), president-directeur van de Holland-Amerika Lijn. De Fundatie schonk het monument aan de inwoners van New York, om de Amerikaans-Nederlandse geschiedenis van de stad te benadrukken.

De Nederlandse beeldhouwer Hendrik Albertus van den Eijnde (1869-1939) ontwierp het monument. Hij was een navolger van de Amsterdamse School, een expressieve bouwstijl die werd gekenmerkt door haast onecht lijkende vormen. Van den Eijnde is onder andere verantwoordelijk voor een aantal beeldhouwwerken op het Scheepvaarthuis in

Amsterdam. Het monument in New York betreft een gebeeldhouwd, viereneenhalf meter hoog voetstuk met daarop een twintig meter hoge stalen scheepsmast. In december 1926 werd het geplaatst in Battery Park op Manhattan. Daarnaast modelleerde Van der Hoef een penning met dezelfde beeltenis als op Van den Eijndes monument.

Het Netherlands Monument in Battery Park op Manhattan door H.A. van den Eijnde. Fotograaf onbekend, 1926. Foto: Nationaal Archief

Vernieuwende penningkunst

Van der Hoef geldt als een van de belangrijkste vernieuwers van de penningkunst. Deze status wordt toegeschreven aan zijn geheel eigen stijl, die zich ook gaandeweg nog verder ontwikkelde. Zijn eerste, meer sierlijke en subtiële penningen, kenmerken zich door soepel golvende lijnen en gestileerde menselijke figuren. De collectie van Het Scheepvaartmuseum bevat een andere penning van hem waarop dit golvende lijnenspel goed te zien is. Deze is in 1919 geslagen op een scheepvaarttentoonstelling in Londen.

Vanaf circa 1922 vernieuwde Van der Hoef zijn manier van werken en liet hij zich steeds meer beïnvloeden door de Amsterdamse School. Zijn belangstelling voor eenvoud en eenheid nam toe, de beeltenissen op de penningen werden minder soepel, maar juist strakker, krachtiger en geometrischer. Aan de hand van de door hem ontworpen zilveren erepenningen voor de gemeente Amsterdam – die sinds 1922 werden uitgereikt – is deze stilistische ontwikkeling goed waar te nemen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Van der Hoef in deze periode benaderd werd om een ontwerp van Van den Eijnde naar een penning te vertalen.

Penning gekenmerkt door een soepel golvend lijnenspel. Chris van der Hoef. Penning op de scheepvaarttentoonstelling in Londen. 1919. S.707(06)

Penning gekenmerkt door een krachtiger en geometrischer lijnenspel. Chris van der Hoef. Zilveren erepenning van de gemeente Amsterdam, ontworpen in 1922 en in 1931 toegekend aan P.H. Gallé. S.3959(02)a

De penning

Logischerwijs vertonen de penning uit 1926 en het *Netherlands Monument* een aanzienlijk aantal gelijkenissen. Zo zien we op de voorzijde van de penning een gestileerde weergave van de ontmoeting tussen Minuit en de Canarsee. Daarnaast zijn de wapens van New York, de Verenigde Staten, Amsterdam en Nederland te zien. Al deze elementen komen op dezelfde wijze voor op het monument. De keerzijde van de penning toont een plattegrond van Nieuw-Amsterdam, met Fort Amsterdam en de vestingmuur. Deze wal, lopend van de Hudson River tot de East River, werd aangelegd als verdediging van de vestigingsplaats. De Engelsen hebben deze muur in 1669 weggehaald en in plaats ervan een straat aangelegd: Wall Street. Ook de hoofdweg, nu bekend als Broadway, staat op de penning.

Een penning als deze geeft inzage in de fluide herinneringscultuur rond Europese overzeese expansie. In de context van Nederland in de jaren twintig van de vorige eeuw, waarin kritiek op de koloniale systemen en bijbehorende machtsverhoudingen nog zeer uitzonderlijk was, werd de overeenkomst tussen Minuit en de Canarsee in 1926 vooral gezien als een eerlijke transactie, zoals die talloze keren vaker voorkwam bij Europese expansiebewegingen. Het jubileum van deze ontmoeting was dan ook aanleiding voor een viering, en reden om een monument en een penning te maken. Wie de Europese en Amerikaanse historiografie over Minuit uit die tijd raadpleegt, ziet voornamelijk verwijzingen naar een rechtvaardige figuur die, juist door het gebied niet te veroveren maar te kopen, het hoogste recht op dit gebied had verschaft. Zijn ontmoeting met de Canarsee symboliseerde een beschaafde en zakelijke vorm van gebiedstoe-eigening. Dat blijkt ook doordat de ontmoeting op zowel het monument als de penning het leidende beeld is.

Rest de vraag welke reacties de beeldtaal op een penning als deze tegenwoordig oproept. Juist daarom is zij een belangrijke aanvulling op de museumcollectie. De 'aankoop' van Manhattan kan immers niet meer los worden gezien van ongelijke koloniale machtsverhoudingen. De penning biedt toegang tot een fascinerend spectrum aan perspectieven. Van twee befaamde vaklieden die elkaar vonden in een gemeenschappelijke interesse voor de Amsterdamse School, tot de aanleiding om vooral kritisch te blijven kijken naar de herinneringscultuur rond Europese overzeese expansie.

Sea of Love

‘Je voelt de liefde en positiviteit van de stad’

Mooi geklede mensen, dansen, feest, versieringen, muziek: de Canal Parade tijdens Queer & Pride is ieder jaar een overweldigend en bruisend evenement. Al jaren is Het Scheepvaartmuseum de startlocatie op deze dag, jaarlijks in augustus. Zelf voer het museum nooit mee met de botenparade, maar daar kwam afgelopen zomer verandering in. Op zaterdag 3 augustus 2024 voeren medewerkers en vrienden van het museum mee in de Canal Parade, op een speciaal versierde boot met als thema 'Sea of Love'. Hiermee was Het Scheepvaartmuseum het eerste Nederlandse museum ooit dat met een eigen boot deelnam aan 'de Pride'.

Wiske Klop en Sanne Bosselaar

Bij het thema 'Sea of Love' hoorde een dresscode: blauw en zilver. Er was een speciaal T-shirt ontworpen, en een groep medewerkers was al weken voorafgaand aan de parade in de weer met glitters, stoffen en naaimachines. Natuurlijk was ook de boot geheel in stijl aangekleed.

Vrijheid en acceptatie

Al vroeg in de ochtend verzamelde iedereen bij het museum. Nog een laatste hand aan de outfits, nog wat extra glitters. Het doel was om op kleurrijke en feestelijke wijze de verbondenheid uit te drukken die water symboliseert. En de vrijheid en acceptatie waarvoor de zee symbool staat. 'Bij Het Scheepvaartmuseum vinden we dat iedereen zichzelf moet kunnen zijn, waar je ook vandaan komt, hoe je je ook identificeert en op wie je ook verliefd bent. We vinden het belangrijk om ons actief in te zetten voor het uitdragen van deze waarden. Door onze deelname konden we nog meer mensen laten zien dat het museum staat voor gelijkwaardigheid en diversiteit', vertelt Thomas van Rijsingen, hr-adviseur en initiatiefnemer van de Pride-deelname.

Hij vervolgt: 'Ik ben er trots op dat we dit kunnen vieren, dat we die vrijheid hebben. Maar we vinden het ook belangrijk ervan bewust te zijn dat deze vrijheid er op heel veel plekken nog niet is. Natuurlijk zouden we willen dat dit normaal is, maar het is helaas nog niet vanzelfsprekend dat iedereen zichzelf kan zijn.' Een collega vult aan: 'Door mee te varen met de Canal Parade realiseerde ik me weer hoe trots en blij ik ben dat ik in een stad als Amsterdam leef.'

'Door onze deelname konden we nog meer mensen laten zien dat het museum staat voor gelijkwaardigheid en diversiteit'

De Pride-boot met medewerkers en vrienden van het museum is klaar voor vertrek. Foto: Benedicta Badu

De boot op de Nieuwe Herengracht. Foto: Benedicta Badu

Diva Mayday. Foto: Benedicta Badu

Diva Mayday

Aan boord van de Pride-boot werd dit gevoel niet alleen uitgedragen door mensen van het museum. Vrienden van Het Scheepvaartmuseum voeren mee, evenals dj's en performers. Eén van hen was de Amsterdamse dragqueen en Pride-ambassadeur Diva Mayday. 'Voor mij was het een eer om voor Het Scheepvaartmuseum uit te varen tijdens Pride, omdat het museum en de scheepvaart onlosmakelijk verbonden zijn met Amsterdam. Het gaat om geschiedenis die belangrijk is, net zoals Pride belangrijk is voor Amsterdam. Ook heb ik persoonlijk veel met Het Scheepvaartmuseum omdat ik er al de helft van m'n leven tegenover woon! Deze persoonlijke band en het enthousiasme van Diva Mayday waren zichtbaar in de dragshow die ze aan boord uitvoerde.'

De boot vaart door de Amsterdamse grachten. Foto: Benedicta Badu

Water verbindt werelden

Het Scheepvaartmuseum laat zien hoe sterk de maritieme wereld en de samenleving met elkaar verbonden zijn en welke impact dit heeft op het leven van zoveel individuen. Het museum verzamelt en deelt ook verhalen die een onderbelichte geschiedenis vertellen. Daaronder vallen ook verhalen van de queergemeenschap in de maritieme geschiedenis.

De lgbtqi+-gemeenschap is lange tijd onderbelicht gebleven in de maritieme geschiedschrijving. Terwijl mensen uit deze gemeenschap vanzelfsprekend ook op zee werkten en werken. Het Scheepvaartmuseum deed tussen 2021 en 2023 onderzoek naar gaycultuur op Nederlandse passagiersschepen in de jaren zestig. Voor de mannen die het museum interviewde waren de schepen waarop zij werkten en havensteden als New York plekken waar zij hun homoseksuele oriëntatie konden ervaren als normaal. Dit waren toevluchtsoorden waar zij zichzelf konden zijn, los van de (nog) beknellende normen aan wal. Een overzicht van de resultaten van dit onderzoek, *Zee van ruimte*, is nog tot en met 3 augustus 2025 te zien in de Presentatieruimte aan de oostzijde van het Open Plein.

Ook neemt Het Scheepvaartmuseum deel aan het netwerk *Rainbow Seas in Maritime Museums*. 'Dit netwerk wordt gedragen door museumprofessionals en onderzoekers die samen strijden voor een betere representatie van het lgbtqi+-leven op schepen en in havens, vroeger en nu', vertelt Sara Keijzer, conservator bij Het Scheepvaartmuseum. 'Om de maand komen we anderhalf uur digitaal samen, geeft een gastspreker een presentatie en wisselen we kennis en ervaringen uit.'

De Pride-boot van Het Scheepvaartmuseum, met als thema 'Sea of Love'. Foto: Roos van Odijk

'Voor mij was het een eer om voor Het Scheepvaartmuseum uit te varen tijdens Pride, omdat het museum en de scheepvaart onlosmakelijk verbonden zijn met Amsterdam'

De boot van Het Scheepvaartmuseum wordt door mensen op de kade enthousiast begroet. Foto: Benedicta Badu

Ook in de programmering besteedt het museum aandacht aan Queer & Pride. Zo zijn er sinds enkele jaren voor de kleinste bezoekers wisselende activiteiten rond de thema's liefde, identiteit en jezelf zijn.

Passend in de programmering

De deelname aan de Canal Parade staat niet op zichzelf, legt Van Rijsingen uit. 'Zij maakt deel uit van een scala aan activiteiten rondom diversiteit en inclusie. Dat is al een vast onderdeel van de programmering, maar we willen dit nog verder ontwikkelen, en breder stutten en uitdragen.'

Initiatiefnemer Thomas van Rijsingen. Foto: Eveline Volz

Dat de behoefte hieraan onder museummedewerkers groter wordt, blijkt ook uit het enthousiasme van de collega's die meevoeren: 'Het was echt een unieke ervaring. Je voelde de liefde en positiviteit van de stad', zegt een deelnemer. Een ander benadrukt hoe bijzonder het was om dit samen met collega's mee te mogen maken. Een derde geïnterviewde gaf aan hoe belangrijk het is om Queer & Pride te vieren. 'Het was geweldig om hier onderdeel van te mogen zijn.'

Aangespoeld

In de bibliotheek van Het Scheepvaartmuseum zijn medewerkers en vrijwilligers dag in, dag uit bezig met de boekencollectie en antwoord geven op vragen. Over kolonialisme en slavernij, het onderwerp van de nieuwe tentoonstelling *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*, verschijnen veel nieuwe boeken. Hoofd bibliotheek Marja Goud en informatiespecialist Erwin van Delden bespreken enkele titels. Ze zijn allemaal in te zien in de museumbibliotheek. Sommige liggen ook ter inzage bij het verlaten van de tentoonstelling.

Tot slaaf gemaakt aan het woord

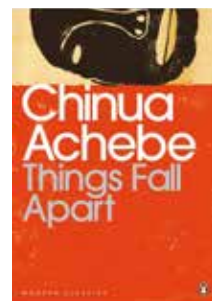
Marja Goud

pers', zoals ze het zelf noemen, om de dagelijkse realiteit van de Atlantische slavernij bloot te leggen. Het boek bevat gruwelijke details over de overtocht, de publieke veilingen en het brandmerken, het dagelijks leven op de plantage en de positie van vrouwen. Het is de auteurs gelukt ons met dit boek de ogen te openen, door de mensen die in slavernij leefden aan het woord te laten.

Dit boek ligt ter inzage in de museum-bibliotheek en bij het verlaten van de tentoonstelling.

Ooggetuigen van de Nederlandse slavernij. Van overtocht tot opstand
Karwan Fatah-Black en Camilla de Koning
Amsterdam: Querido, 2024 - € 22,99

'De slaveneigenaren wilden graag van zichzelf geloven dat ze vaderlijk en rechtmatig over hun slaven regeerden. Dat zijn de sprookjes die ze in hun geschriften en dus ook in de archieven aan ons nalieten. Vandaag de dag moeten we dergelijke verhalen op waarde leren schatten. We moeten ons wapenen tegen de verleidelijke keuze om de koloniale bronnen voor zichzelf te laten spreken.' Volgens de auteurs zijn ooggetuigen van het Nederlandse slavernijverleden in twee groepen op te splitsen: de ene is uiterst onbetrouwbaar, zeer subjectief en mondig, de andere is het zwijgen opgelegd. In de honderden kilometers archief over het slavernijverleden komen de mensen die gedwongen in slavernij leefden nauwelijks aan het woord. Karwan Fatah-Black en Camilla de Koning moesten het doen met de 'snip-

Cultuur, gender, klasse, tijd

Erwin van Delden

'That year the harvest was sad, like a funeral [...].' Chinua Achebe (1930-2013) verhaalt in *Things Fall Apart* (1958) over

Okonkwo, een clanman geboren in Igboland (in het huidige Nigeria) kort na de Conferentie van Berlijn (1884-1885), waarbij Afrika 'verdeeld' werd onder de Europese mogendheden. Okonkwo wil een sterkere man zijn dan zijn vader. En dat lukt: hij boert goed en is een gerespecteerd worstelaar. Maar als de onbuigzame Okonkwo het clanlid Ikemefuna doodt – moet doden, zegt hij zelf – neemt het verhaal een wending. Okonkwo was door de dorpsoudste gewaarschuwd: 'That boy [Ikemefuna] calls you father' [...] 'Bear no hand in his death.' Okonkwo wordt met vrouwen en kinderen voor zeven jaar verbannen. Als hij terugkeert uit ballingschap, heeft de anglicaanse missie zijn dorp bereikt. Het Britse koloniale bestuur volgt. Clanleden bekeren zich en grenzen vervagen. De eerste missionaris is zachtmoedig, zijn opvolger hardvochtig. Een fatale botsing volgt en Okonkwo's wereld valt uiteen.

Things Fall Apart, een klassieker, staat vol met prachtzinnen. Over een dochtertje wier dood aanstaande leek, wordt gezegd: 'Perhaps she has come to stay.' *Things Fall Apart* is het eerste deel van wat bekend is geworden als *The African Trilogy*.

Dit boek ligt ter inzage in de museumbibliotheek.

Things Fall Apart (vertaald als: *Een wereld valt uiteen*)
Chinua Achebe
Londen: Penguin Books, 2001 - € 7,88

Antikoloniaal geschiedenisboek

Marja Goud

Een standaardwerk van (en over) Anton de Kom. In 2020 werd de nieuwe canon van de Nederlandse geschiedenis gepresenteerd. De Kom is daarin opgenomen als boegbeeld van de strijd tegen racisme en kolonialisme. Hij is de eerste persoon van Surinaamse komaf in de canon. In 1934 publiceerde hij het eerste geschiedenisboek over Suriname geschreven vanuit een niet-wit perspectief. In deze nieuwe uitgave wordt zijn werk in drie essays in historische en hedendaagse context geplaatst door Mitchell Esajas (The Black Archives), Tessa Leuwsha (schrijver en documentairemaker) en Duco van Oostrum (literatuurwetenschapper).

De Kom schrijft in *Wij slaven van Suriname* over het ontstaan van Suriname, zijn verschillende bezetters en de rol die zij hebben gespeeld in de vorming van het land en zijn cultuur. De slavernij en de periode na officiële afschaffing ervan zijn essentieel in het boek. 'Geen volk kan tot volle wasdom komen dat erfelijk met een minderwaardigheidsgevoel belast blijft', stelt hij. 'Wanneer wij [...] op school les in de Vaderlandse Geschiedenis kregen, dan was dat natuurlijk de geschiedenis der blanke krijgslieden. Voor de klas stonden de eerwaarde Tilburgse broeders en zij onderwezen ons in de heldendaden van Piet Hein en van De Ruyter, Tromp en de Evertsen en Banckert.' 'Wij, die de namen van de opstandelingen Bonni, Baron en Joli Coeur tevergeefs in onze geschiedenisboekjes zochten, beijverden ons om vlug en nauwgezet voor het examen de namen en

jaartallen op te dreunen der Nederlandse gouverneurs, onder wier bewind men onze vaders als slaven ingevoerd heeft.' De Kom werd tegengewerkt door de Nederlandse overheid vanwege zijn linkse en antikoloniale denkbeelden en de angst van de overheid voor de onrust die hij teweeg zou brengen. In de oorlogsjaren sloot De Kom zich aan bij het verzet tegen de nazibezetting van Nederland. Hij werd verraden en gearresteerd, en kwam net voor de bevrijding in 1945 om in het Duitse concentratiekamp Sandbostel.

Dit boek ligt ter inzage in de museum-bibliotheek en bij het verlaten van de tentoonstelling. De eerste druk van het originele boek uit 1934 is in te zien in de museumbibliotheek.

Wij slaven van Suriname. Met beschouwingen van Mitchell Esajas, Tessa Leuwsha en Duco van Oostrum
Anton de Kom
Oorspronkelijke uitgave 2006, heruitgave Amsterdam: Atlas Contact, 2020 - € 20,-

Een kompas voor samenleving, politiek en wetenschap

Marja Goud

Staat en slavernij laat zien welke rol de Nederlandse staat en zijn voorlopers hadden bij het koloniale slavernijverleden. Verschillende betrokkenen, zoals tot slaaf gemaakten, bestuurders en ondernemers in Nederland en in de koloniën, gingen daar verschillend mee om. Aan het boek werkten ruim

dertig auteurs mee. Het boek geeft een overzicht van actuele vraagstukken, de manier waarop het slavernijverleden doorwerkt in huidige samenlevingen, slavernij als systeem in de negentiende en twintigste eeuw, de omvang wereldwijd en de belanghebbenden van slavernij en kolonialisme vanaf de zestiende eeuw, naast talrijke andere aspecten. Ook slavernij in het onderwijs komt aan de orde. Tom van der Geugten nam voor dit boek schoolboeken en handboeken van lerarenopleidingen onder de loep. Luc Alofs, Edu Dumasy, Kenny Meyers en Elviera Sandie schreven over geschiedenisonderwijs op de Nederlands Caraïben en in Indonesië. De bedoeling is dat het boek een 'kompas is voor de samenleving, politiek en wetenschap'. Er worden daarom veel misstanden aan de kaak gesteld, ook het algemene kennisniveau over de verschillende onderwerpen.

Dit boek ligt ter inzage in de museum-bibliotheek en bij het verlaten van de tentoonstelling.

Staat en slavernij. Het Nederlandse koloniale slavernij en haar doorwerkingen
Rose Mary Allen e.a.
Amsterdam: Athenaeum-Polak & Van Genneep, 2023 - € 32,50

Gids voor (beginnende) onderzoekers

Marja Goud

Deze gids telt drie delen: historiografie, theorie en methodologie, archieven. Het laatste deel is een overzicht van archieven, collecties en bronnengenres: vindplaatsen en startpunten.

Een goede introductie voor beginnende onderzoekers, die behalve overzicht ook veel inzicht biedt: overzicht van mogelijke bronnen en bewaarplekken, inzicht in de ontstaansgeschiedenis van de kilometers aan archiefmateriaal en de partijdigheid die het bevat. Veel bronnen zijn immers geschreven door VOC-personeel of een koloniale ambtenaar. Geschiedschrijving was onderdeel van het koloniaal bestuur en later ook van de kerkelijke organisaties, die hun kijk op de geschiedenis zo doorgaven aan nieuwe generaties ambtenaren, zendelingen en missionarissen. Om meer uit de bronnen te halen legt Sanne Ravensbergen verschillende werkwijzen uit, zoals tegendraads en met de archiefdraad mee lezen. Tegendraads lezen houdt in dat kleine passages van of over personen die geen hoofdrol spelen ook een goed beeld kunnen geven. En door met de archiefdraad mee te lezen is te analyseren hoe het koloniale systeem werkte en welke onderwerpen destijds belangrijk werden gevonden.

Het boek bevat daarnaast interviews met historici, archivariissen en conservatoren. Een aanrader voor iedereen die onderzoek doet of zou willen doen, of wil begrijpen hoe dat gedaan wordt.

Dit boek ligt ter inzage in de museumbibliotheek.

Nederlands kolonialisme van archief tot geschiedschrijving. Een gids voor onderzoekers. Colonial and Global History through Dutch Sources 7
Alicia Schrikker, Sanne Ravensbergen, Lennart Bes, Pouwel van Schooten en Anita van Dissel (red.)
Leiden: Leiden University Press, 2023 - € 29,95

Sommige van de boeken liggen ook ter inzage bij het verlaten van de tentoonstelling *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*.
Foto: Kirsten van Santen

Bekijken en bekeken worden

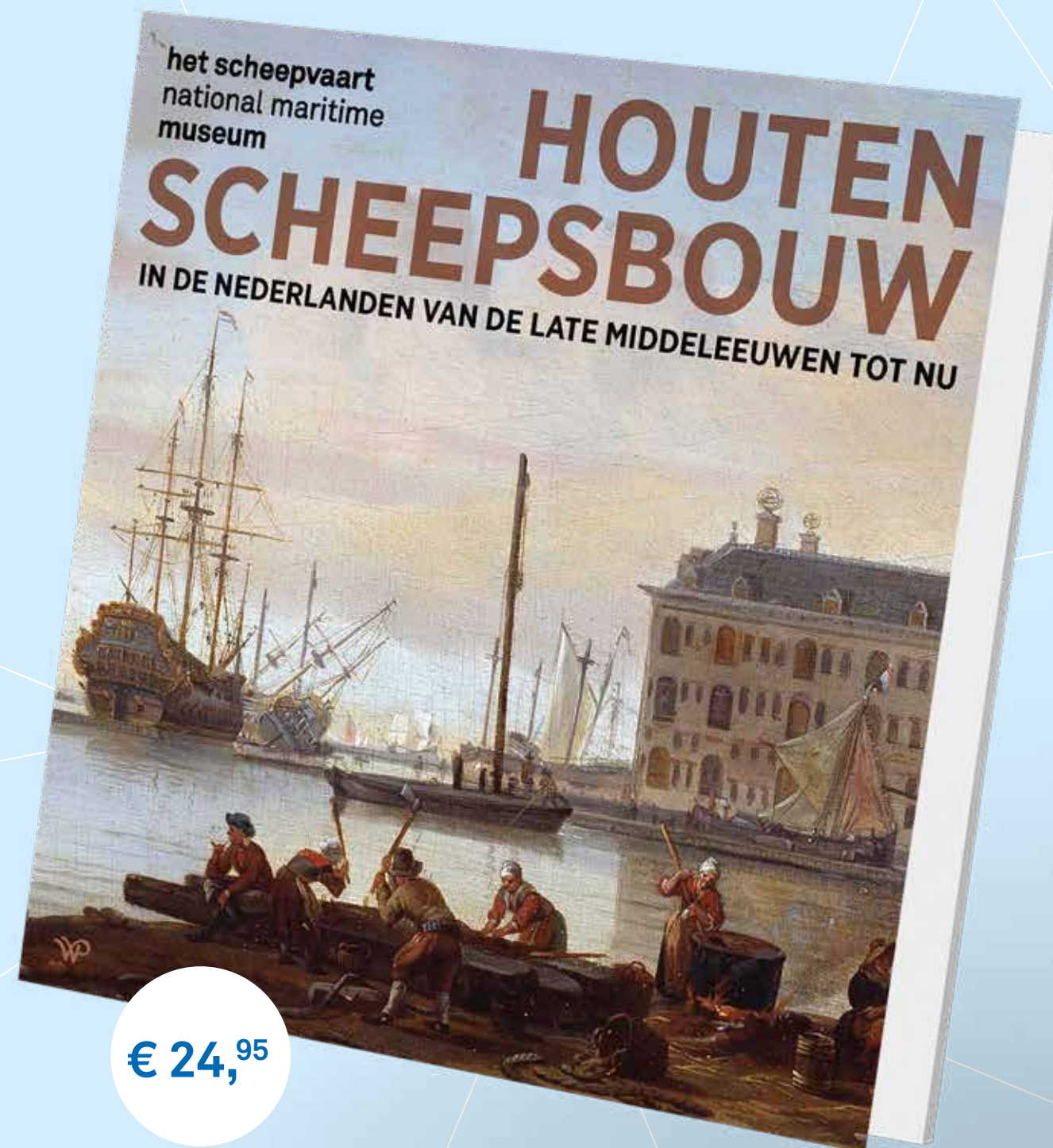
Erwin van Delden

Gamal Fouad (1976) neemt je aan het begin van *Oefeningen in nederigheid* meteen in vertrouwen: hij ligt er als pasgeborene verloren bij in dat grote bed in Alexandrië. Fouad, schrijver, kunstenaar en museumdocent in Het Scheepvaartmuseum, vertelt zijn geschiedenis aan zijn jonge kinderen. Met een Nederlandse moeder en een Egyptische vader groeien hij en zijn zus op in Nederland en Saoedi-Arabië. Fouad bekijkt en wordt bekeken, en spaart daarbij zichzelf niet. Op winter-

sport trekt het artsengezin de aandacht en als ze de grens naderen, gaat Fouads moeder achter het stuur zitten – dat scheelt weer tijd bij de douane. Zo zit het boek vol bijzondere voorvallen. De halmaaltijd die zijn vrouw op basis van Gamals achternaam aangeboden krijgt in het ziekenhuis. De 'R' van 'risicogezin' die in het consultatiebureauboekje komt te staan, want vader geboren in Egypte. Als hij in zijn studietijd een bijbaan heeft in een parkeergarage, komt Fouad voormalige klasgenoten tegen die inmiddels hoger op de ladder staan. Dat – de succesvollen, de geslaagden – zijn de mensen over wie Fouad het venijnigst schrijft. Uit die groep moeten vooral de bewoners van de Nieuwendammerdijk en de Schellingwouderdijk in Amsterdam-Noord het ontgelden. Vanaf de eerste bladzijde voelt Fouad als een vriend die er eens goed voor gaat zitten om je een paar mooie verhalen te vertellen over zijn leven in Egypte, Nederland, Saoedi-Arabië en – als kunstenaar – Berlijn.

Dit boek ligt ter inzage in de museumbibliotheek.

Oefeningen in nederigheid
Gamal Fouad
Amsterdam: Querido, 2024 - € 22,99

€ 24,⁹⁵

Vroeger had Nederland een leidende rol in de maritieme wereld. De overheid wil dat Nederland deze positie weer inneemt, en investeert de komende jaren daarom royaal in de scheepsbouw. In dit boek staan de houten scheepsbouw van de late middeleeuwen tot de negentiende eeuw, en de kennis erover in de huidige tijd centraal. Er is ruimte

voor maritieme archeologie en historisch onderzoek naar scheepswrakken, maar voor ook verhalen uit de praktijk: over scheepswerven, constructietechnieken en de bouw van replica's.

Te koop in de (online) museumwinkel van Het Scheepvaartmuseum.

OBJECT IN BEELD

Illustratie: Vincent Sapthu
Tekst: Tim Streefkerk

Model van een Ambonese prauw
gemaakt van kruidnagels
Anoniem, ca. 1900
S.0904

Dit kruidnagelscheepje werd in 1929 door Het Scheepvaartmuseum verworven. Toen was het een voorbeeld van een maritiem souvenir uit een overzees gebied van het Nederlandse koninkrijk. Tegenwoordig is het een herinnering aan het koloniale verleden, waarin juist de strijd om specerijen als kruidnagels een grote rol speelde, een strijd die vaak ten koste ging van de oorspronkelijke bewoners.

Voor illustrator en ontwerper Vincent Sapthu herinneren kruidnagelscheepjes juist aan zijn Molukse roots. Nog steeds zijn deze scheepjes wijdverspreid onder Molukse Nederlanders. Ze doen denken aan het ambacht van hun Molukse voorouders. Tegelijkertijd staan ze symbool voor de pijn van de Nederlandse kolonisatie en de exploitatie van kruidnagels.

D'Keulse Galy: van depot naar zaal

*Schaduw*en op de *Atlantische Oceaan* toont veel objecten uit de eigen collectie van Het Scheepvaartmuseum. Een deel hiervan bevond zich in het depot en was niet eerder op zaal te zien. Welke route legt een object af, van depot naar expositie? Een kijkje achter de schermen bij de voorbereidingen voor de tentoonstelling.

Tim Streefkerk

Een van de opvallendste objecten in de tentoonstelling is het scheepsmodel *D'Keulse Galy*, uit 1747. Het model was eigendom van de Middelburgse Commerce Compagnie (MCC), waar het waarschijnlijk in de achttiende eeuw in de vergaderzaal stond. Hoewel het model niet precies tot een historisch schip is te herleiden, is het aanmerkelijk dat het model een schip van de MCC uitbeeldt. De compagnie had een groot belang in de Nederlandse slavenhandel. Dat leidde al snel tot selectie voor *Schaduw en de Atlantische Oceaan*. Eerder werd het model al getoond in de tentoonstellingen *Slaven en schepen* (2001) en *Zie je in de Gouden Eeuw* (2011). Nadat het projectteam van de tentoonstelling het model had uitgekozen, begon het werk van de afdeling collectiebeheer om het, samen met vele andere objecten, klaar te maken voor expositie.

De eerste stap was in dit geval een inspectie door de scheepsmodellenrestaurator van het museum, Auke Gerrits. *D'Keulse Galy* stond sinds de sluiting van *Zie je in de Gouden Eeuw* in 2020 in het depot, onder gecontroleerde omstandigheden. Tijdens zo'n inspectie wordt gekeken of het model veilig te exposeren is, of er restauratie nodig is, en zo ja, om welke ingrepen het dan gaat. Een grote restauratie was volgens Gerrits niet noodzakelijk. 'We moesten het model vooral transportklaar maken, controleren of alles vastzat. Het was namelijk al in erg goede staat. Ik heb het droog gereinigd omdat het wel wat stoffig was geworden. Dat gebeurt met een kwast, waarbij je vooral moet kijken naar de losse onderdelen in de afwerkingslaag. Je moet daarbij goed op je instrument letten, omdat er natuurlijk van alles uitsteekt.'

Een volgende stap is de montage van het model op een transportplaat. 'In het depot hebben we het model met linten aan de plaat bevestigd. Die linten zorgen ervoor dat het tijdens het transport niet kan schuiven op de plaat. De linten gaan door een opening in het model. Ook daar is het weer even goed opletten. De linten mogen het model natuurlijk niet beschadigen, maar moeten het wel op zijn plek houden.'

Het model in het depot

Auke Gerrits controleert in het restauratieatelier of alle kleine onderdelen van de sloep vastzitten.

Samen met collectiebeheerder Fleur Bus fixeert Gerrits het model op de transportplaat.

Bij het museum aangekomen tillen *arthandlers* van kunsttransporteur Hizkia het model uit de vrachtwagen.

Arthandlers brengen het model naar binnen.

Senior collectiebeheerder Brechje van Asperen stelt de vlaggenstok van de *D'Keulse Galy* bij.

Het transport zelf wordt geregeld door de collectiebeheerders van het museum. Senior collectiebeheerder Brechje van Asperen vertelt: 'Bij het verplaatsen van een object let je op de losse onderdelen: zit alles vast, kan er iets naar beneden vallen? Grote modellen tillen we bijvoorbeeld nooit alleen. Het transport voor deze tentoonstelling was te groot om zelf te doen. Daarom huren we een kunsttransporteur in. Die vervoert alle objecten voor de tentoonstelling van ons depot naar het museum in een geveerde vrachtwagen, een rit van een paar honderd meter.' Gerrits: 'We hadden geluk dat het erg mooi weer was, dus we hoefden het model niet in te pakken. Dat inpakken is namelijk ook een risico. Door de inpaklaag wordt het model minder zichtbaar en kunnen onderdelen tegen die laag schuren of zelfs stoten. Dat kan tijdens het transport weer schade veroorzaken.'

Van Asperen: 'Aangekomen bij het museum begeleidt de beveiliging van het museum ons met de objecten naar de zalen. Het is altijd passen en meten om op zaal te komen. We doen dit soort verplaatsingen daarom altijd het liefst buiten openingstijd. Maar doordat het museum elke dag open is, kan dat niet altijd. De beveiliging helpt dan om geïnteresseerde bezoekers een beetje op afstand te houden.'

'Een grote restauratie was niet noodzakelijk. Het was namelijk al in erg goede staat'

Arthandlers bereiden het transport van een schilderij voor in het depot.

Zonder schippen
geen koloniale

Wissel schip
de koloniale

Wissel schip
de koloniale

Dan begint het echte inrichten. Een taak voor de collectiebeheerders en de *arhandlers*. De ontwerpers van de tentoonstelling maken in overleg met het projectteam altijd een plattegrond en een indeling met plaats van de objecten. Dan is het fysieke inrichten vaak simpelweg invullen. Toch benadrukt Van Asperen: 'Bij het inrichten kijken conservatoren en projectleiders altijd mee, dan kunnen we op zaal nog aanpassingen doen.' Vooraf is ook bepaald hoe de objecten in de vitrine opgehangen of neergezet worden: 'Met Auke Gerrits hebben we nu een restaurator in huis die zelf de objectsteunen of *mounts* kan maken. Dat is erg prettig. Het werkt sneller en Auke kent

de collectie.' Gerrits: 'Bij mounts moet je ervoor zorgen dat objecten stevig hangen. Dat klinkt als een open deur, maar het is best ingewikkeld. Het moet niet te strak, maar ook niet te los. Je stemt de mount daarom altijd af op het basis-materiaal van het object. Bij metaal moet er bijvoorbeeld altijd een bufferlaagje tussen het steuntje en het object, bij hout moet je goed opletten voor krassen in het materiaal. Ik probeer altijd zoveel mogelijk schroefverbindingen te gebruiken voor de bevestiging van de mounts in de vitrine, dan kun je ze later op zaal nog aanpassen. De ervaring leert namelijk dat inrichtingsplannen altijd veranderen of dat maten anders zijn dan op de ontwerptekeningen.'

Natuurlijk zijn er niet alleen scheepsmodellen te zien. *Schaduw op de Atlantische Oceaan* toont verschillende soorten objecten die samenhangen met de Nederlandse koloniale geschiedenis in het Atlantische gebied, ook schilderijen. Waar modellen grotendeels door het museum zelf worden voorbereid voor transport, gebeurt dit bij schilderijen juist niet. Van Asperen: 'We hebben zelf de expertise in huis om het transport van scheepsmodellen voor te bereiden en dan doen we het liever zelf. Modellen zijn maatwerk, schilderijen zijn een ander verhaal. De transporteur heeft bijvoorbeeld standaard schilderijkisten in verschillende maten en dan is het efficiënter om het transport door hem te laten voorbereiden.'

Gerrits werkt met de draaibank aan een *mount*.

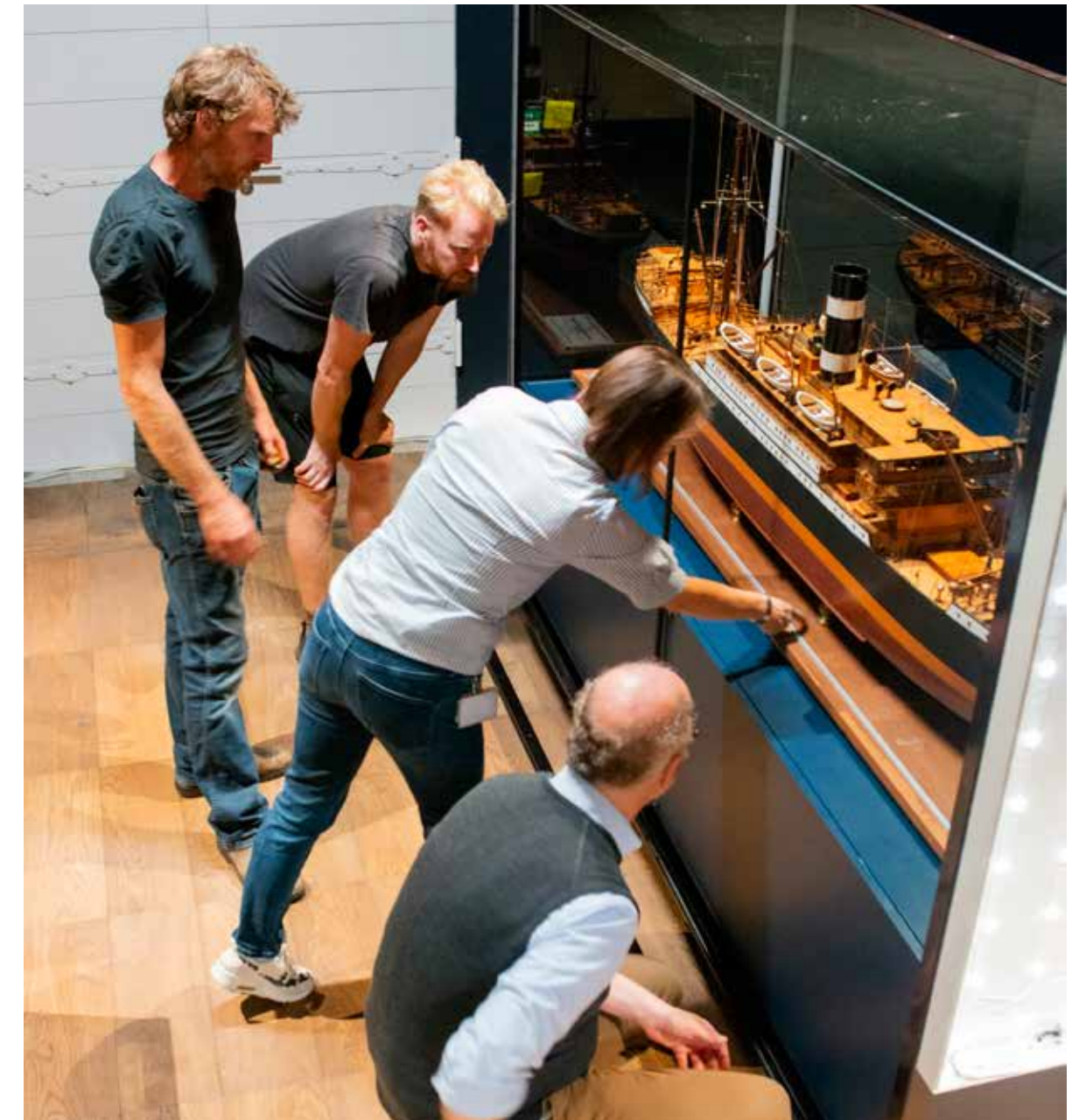
Van Asperen met de *arhandlers* in het schilderijendepot

Een ander opvallend object in de tentoonstelling is een suikertrechter, die als bruikleen van de archeologische dienst van de gemeente Amsterdam aan de tentoonstelling toegevoegd kon worden. Dit soort trechters werd in Amsterdam gebruikt om suikerstroop, vervaardigd op plantages in bijvoorbeeld Suriname, in Nederland te verwerken.

Werken aan dergelijke objecten is voor Gerrits een mooie uitdaging: 'Het is een archeologische vondst en daardoor kwetsbaar. Hij moet omhooggehouden worden, zwevend vanuit de muur gemonteerd worden, en hij is erg zwaar. Dat is een nogal ingewikkelde combinatie bij het maken van een *mount*, maar wel een erg leuke puzzel om aan te werken.'

Bij Van Asperen ligt de uitdaging juist in het opbouwproces zelf: 'Ik houd ook wel erg van de hectiek tijdens de opbouw. En ik ben misschien wel op mijn best als het niet helemaal loopt zoals we gedacht hadden. Maar er zijn natuurlijk grenzen,' zegt ze met een grijns.

'Ik houd ook wel erg van de hectiek tijdens de opbouw, maar er zijn natuurlijk grenzen'

Van Asperen buigt zich met hoofd collecties Jeroen van der Vliet en twee *arhandlers* over de plaatsing van het model van *ss Stuyvesant*.

De tijdgeest op de hielen

Het Scheepvaartmuseum presenteert de koers voor 2025-2028

Voor directeur Michael Huijser van Het Scheepvaartmuseum was 2024 een enerverend jaar. Het einde van de beleidsperiode 2021-2024 ging niet alleen gepaard met groeiende bezoekerscijfers, maar ook met de nodige reuring. Een goed teken, vindt hij. 'We zijn een organisatie die stelling neemt en dat gaat gepaard met discussie, debat en soms ook weerstand.' Een beter decor kon hij zich eigenlijk niet wensen voor de totstandkoming van het nieuwe activiteitenplan, waarin het museum in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de koers uitzet voor de komende beleidsperiode 2025-2028.

Nicoline Baartman

Zo kijkt Michael Huijser met trots terug op het International Congress of Maritime Museums dat dit jaar 'in huis' werd gehouden. In Amsterdam, Rotterdam, Enkhuizen en Antwerpen kwamen half september 230 maritieme experts uit de hele wereld samen. Hij gaf er een lezing over de veranderende museumwereld: hoe de van oudsher afstandelijke, schijnbaar neutrale blik plaatsmaakt voor persoonlijk engagement en het museum steeds meer een plek is van uitwisseling en debat, met ruimte voor twijfel, vragen en emoties.

Dat Huijser zich kwetsbaar opstelde, was precies de bedoeling. 'Ook voor mijn collega's in Greenwich, Oslo, Hamburg en Boston is het een actueel onderwerp. Iedereen probeert recht te doen aan die transitie en een heldere, rechtvaardige positie in te nemen tegenover de relevante sociale thema's. Dat lukt alleen met een open houding en de bereidheid je eigen tekortkomingen onder ogen te zien. Ik vind het goed dat van musea wordt gevraagd om verantwoording af te leggen, zowel inhoudelijk als met het oog op sponsorgelden en duurzaamheid. Op al die terreinen spelen we graag een voortrekkersrol.'

Nauwelijks een week later ging de nieuwe vaste tentoonstelling *Schaduwen op de Atlantische Oceaan* open. Een mijlpaal in het bestaan van het museum. Mooie bespiegelingen volgden in onder meer *Het Parool* en *De Telegraaf*. Terwijl die laatste zich aan het begin van het jaar nog enigszins verhit uitliet over het nieuwe vlaggenbeleid voor het VOC-schip *Amsterdam* en de meet-up die Het Scheepvaartmuseum organiseerde voor de museumsector over zijn benadering van het koloniale verleden.

Met andere woorden: het museum zit de tijdgeest op de hielen. Het beleid voor de komende jaren is dan ook een logisch vervolg op wat nu al gebeurt, zegt Huijser. 'We gaan verder op de ingeslagen weg. Het enige verschil is dat we beter weten waar we staan en dus ook scherper en bewuster kunnen kiezen. Onze rijke, belangwekkende collectie staat nog steeds voorop bij alles wat we doen. Maar de focus ligt op het menselijke aspect van de maritieme cultuur en geschiedenis. De verhalen die we vertellen, komen tot stand in wisselwerking met partners en bezoekers. Zo is er ruimte voor verschillende invalshoeken en ervaringen. Dat zijn de uitgangspunten die we in onze missie en visie hebben vastgelegd.'

Mbo-studenten krijgen een rondleiding op het VOC-schip. Foto: Niels de Vries

Michael Huijser tijdens zijn lezing *The Sincere Museum* op het ICMC in Het Scheepvaartmuseum. Foto: Twycer

Toegankelijkheid is het overkoepelende thema in het nieuwe activiteitenplan. Het Scheepvaartmuseum wil niet zozeer méér publiek trekken, maar wel meer verschillende mensen bereiken. 'Dat doen we natuurlijk met tentoonstellingen, zoals *Schaduwen op de Atlantische Oceaan*, waarin we samenwerken met kunstenaars die vanuit hun eigen achtergrond reflecteren op de koloniale geschiedenis in het Atlantische gebied. We blijven investeren in oral history, zodat onze collectie ook op immaterieel vlak urgent is, en herkenbaar voor verschillende doelgroepen. In ons onderwijsprogramma richten we ons vooral op vmbo'ers en mbo'ers, die nu nog te weinig aan bod komen. En we zetten een tandje bij op het gebied van gastvrijheid en veiligheid, zodat zoveel mogelijk mensen zich welkom en prettig voelen in ons museum én makkelijk de weg kunnen vinden.'

Een en ander vraagt veel van de organisatie, die daarom iets anders wordt ingericht. Huijser omarmt de veranderingen met groot plezier. 'Ook je werkwijze moet je aanpassen aan de tijdgeest.' In het bijzonder verheugt hij zich op de vervanging van verouderde vaste tentoonstellingen. Achterstallig onderhoud, zegt hij, waar nu schot in komt. 'In 2026 opent bijvoorbeeld *Van wie is de Zee?*, een familietentoonstelling over de oceanen als levensbron en de effecten van menselijk gedrag op de ecosystemen onder water. Dat sluit perfect aan bij de huidige koers. Ouders en kinderen worden uitgedaagd na te denken over hoe ze zelf een bijdrage kunnen leveren aan een beter milieu. Dat wil Het Scheepvaartmuseum zijn: een museum dat midden in de samenleving staat.'

Missie

We laten zien hoe het maritieme verleden van Nederland doorwerkt in ons hedendaagse leven, hoe de scheepvaart en de zee van invloed zijn op actuele en toekomstige maatschappelijke thema's en hoe 'het ruime sop' mensen heeft uitgedaagd, geïnspireerd en geknecht.

Visie

De collectie van Het Scheepvaartmuseum staat centraal bij alles wat we doen. Tegelijkertijd vragen we onderzoekers, kunstenaars, ervaringsdeskundigen en onze bezoekers om te reageren op de hiaten in onze collectie en onze expertise. Met hun kunde en deskundigheid dragen ze blijvend bij aan de toekomst van het museum dat

niet langer een toonzaal is, maar verandert in een levendige gemeenschapsruimte. Een meerstemmige plek dus, waar de maritieme cultuur ook wordt toegelicht en ingekleurd door rituelen, debat en uitwisseling van persoonlijke ervaringen. Omdat het verhaal van Het Scheepvaartmuseum niet alleen over schepen gaat, maar vooral over mensen.

Kom je ook aan boord?

De collectie van Het Scheepvaartmuseum – een van de grootste en rijkste maritieme collecties ter wereld – werd door particulier initiatief bijeengebracht om zoveel mogelijk mensen, jong en oud, in Nederland en daarbuiten, te doen beseffen welke rol de Nederlandse scheepvaart in de wereld speelt en heeft gespeeld. Nog steeds verbindt het museum honderdduizenden mensen van over de hele wereld met de Nederlandse maritieme geschiedenis, kunstnijverheid en de huidige maritieme ontwikkelingen.

Leden van de Vereniging Nederlandsch Historisch Scheepvaartmuseum maken met hun bijdrage de instandhouding en uitbreiding van de eeuwenoude collectie mogelijk. Met jouw steun zorg je ervoor dat ook toekomstige generaties kunnen genieten van dit maritiem erfgoed!

Er zijn verschillende manieren om te steunen:

- Vriend € 75
- Jonge Compaen (tot 35 jaar) € 75
- Compaen € 250
- Fellowshipskring vanaf € 250
- Nautische kring € 1000

Bekijk hier de voordelen van de lidmaatschappen en meld je direct online aan.

Alle lidmaatschappen zijn per jaar en voor twee personen.

vereniging
nederlandsch historisch
scheepvaart museum

Meer informatie?

Neem contact op met Cato Ebeling Koning (hoofd filantropie en partnerships) via cebeling@hetscheepvaartmuseum.nl of met het bestuur van de Vereniging via 020 523 2222 of vereniging@hetscheepvaartmuseum.nl

Leden aan het woord

Sinds de Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum in 1916 werd opgericht, zijn haar leden de stille kracht achter Het Scheepvaartmuseum. Dankzij de bijdragen van de leden kan de Vereeniging het museum ondersteunen met activiteiten, aankopen en tentoonstellingen. In deze rubriek stellen leden – jong en oud – zich voor.

Annette Schneemann

Foto: Valentijn Lemkes

Valentijn Lemkes

Sinds 2023 is Valentijn Lemkes als Jonge Compaaen lid van de Vereeniging. Via-via werd Lemkes uitgenodigd voor een evenement van de Jonge Compaaenen, en dat bleek een feest van herkenning: 'Al snel ontdekte ik dat enkele bekenden uit mijn roeicircuit ook lid waren, wat het extra leuk maakte. We kwamen elkaar zo nu en dan tegen. Hierdoor groeide mijn interesse in het museum en raakte ik er steeds meer bij betrokken. Ik vind het een bijzondere plek, waar de collectie op een fascinerende en steeds veelzijdiger manier over ons verleden vertelt.'

'Vooral de historische kaartenafdeling spreekt me aan. Met mijn studieachtergrond kan ik urenlang naar alle details

staren en me verwonderen over hoe ze zulke nauwkeurige kaarten hebben kunnen maken. En welk belang deze kaarten hadden. De huidige foto-tentoonstelling over de Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij vind ik ook bijzonder mooi. Die combineert mijn hobby fotografie met indrukwekkende verhalen en iconische foto's, wat het zeker de moeite waard maakt. Daarnaast zet de tentoonstelling *Food for Thought* je echt aan het denken.'

'Mijn band met het museum is de afgelopen jaren alleen maar sterker geworden. Onlangs bezocht ik met mijn kleine neefje voor zijn verjaardag het museum. Samen zulke herinneringen maken en iets nieuws leren, maakt het voor mij een plek waar ik steeds opnieuw naar terugkeer. Een andere herinnering is een borrel met de Jonge Compaaenen op de stoomboot. Het was een mooie zomerse avond, en varen op zo'n historisch museumstuk, aangedreven door mensen met een passie voor het schip, was een ervaring die ik niet snel zal vergeten. Mijn verbinding met water en schepen begon ooit met roeien, en het is prachtig om te zien hoe mijn horizon mede door Het Scheepvaartmuseum is verbreed.'

'Een lidmaatschap van de Jonge Compaaenen kan ik dan ook aanbevelen aan mijn kennissen. Het biedt de kans om nieuwe mensen te leren kennen, interessante plekken te bezoeken en evenementen bij te wonen, ook buiten het museum. Daarnaast is het fijn om af en toe in alle rust door de tentoonstellingen te dwalen.'

Foto: Privébezit

Ingrid J. Pieck-Hansen

Voor Ingrid J. Pieck-Hansen is het al even geleden dat zij lid werd: meer dan twintig jaar. Ze is ook actief geweest als bestuurslid. Het lidmaatschap van de Vereeniging was heel logisch: 'Ik ben opgegroeid in een Amsterdams gezin. Mijn beide ouders kwamen uit een "scheepvaartfamilie". Mijn vaders familie was sinds 1858 van vader op zoon eigenaar van schuitenvoerders *O.Hansen & Zn*, actief in de Amsterdamse haven. Ik ben opgegroeid met zijn verhalen van toen Amsterdam nog een getijdenhaven was, toen alleen dek-schuiten met hun lading de pakhuizen van de stad konden bereiken en grote zeeschepen via de Zuiderzee slechts tot aan de rand van de stad konden komen. Mijn grootvader van moeders-

kant Jonckheer, toen directeur van de KNSM, was een van de oprichters van het Scheepvaart Museum in 1916.'

'Het mag dus duidelijk zijn dat de interesse van mijn vader uitging naar alles wat de scheepvaart betrof. Daarom nam hij mij al in mijn jonge jaren regelmatig mee naar Het Scheepvaartmuseum, toen nog op de hoek van de De Lairessestraat en de Cornelis Schuytstraat in Amsterdam. Wanneer ik precies lid geworden ben van de vereniging weet ik niet meer, maar het was wél een heel logische stap.'

'Voor iemand die zich interesseert voor de stad Amsterdam en haar historie, beveel ik een lidmaatschap ten zeerste aan'

Ondanks haar nauwe band met het museum kwam de vraag om zitting te nemen in het bestuur van de Vereeniging onverwacht. 'Het meest memorabele moment met de vereniging, was eigenlijk het verrassende verzoek om zitting te nemen in het bestuur. Vervolgens zag ik tijdens de ledenvergadering ter gelegenheid van het 85-jarig bestaan op een heel grote foto de oprichters van de Vereeniging. Een van hen herkende ik als mijn grootvader van moederskant.'

Juist de geschiedenis van de schuitenvoerders zou Pieck-Hansen meer in het museum willen zien: 'Ik heb vorig jaar de tentoonstelling over de haven van Amsterdam bezocht, waarbij ik helaas het historische verhaal miste van de haven tijdens – toen nog – de hoog- en laagwateractiviteiten. Dus de handel en het transport met de dekschuit.'

Maar een lidmaatschap raadt Pieck-Hansen van harte aan: 'Voor iemand die zich interesseert voor de stad Amsterdam en haar historie, beveel ik dat ten zeerste aan. Heel veel van wat je in Amsterdam ziet, heeft te maken met de grachten en de grote haven!'

Activiteitenkalender 2025

Alle activiteiten zijn onder voorbehoud van wijzigingen. Nadere informatie ontvangt u per mail.

Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum

vrijdag 10 januari
Nieuwjaarsbijeenkomst
alle leden

vrijdag 28 februari
Fellowshipsmiddag
alle leden

maart
Speeddaten met fellows en conservatoren
alle leden

dinsdag 15 april
Nautische Kring-diner
Nautische Kring

mei
Algemene Ledenvergadering VNHSM
alle leden

vrijdag 27 juni
Vlootshow (symposium)
alle leden

vrijdag 11 juli
Zomerevent
Jonge Compaaenen
Jonge Compaaenen

woensdag 20 t/m
zondag 24 augustus
SAIL '25-programmering in het museum
alle leden

september
Bezoek fotobeurs Unseen
Jonge Compaaenen

zaterdag 27 september
Scheepmodelbouw-expositie
alle leden

donderdag 9 oktober
Opening najaars-tentoonstelling Oceanista
alle leden

oktober
Bijeenkomst
Fellowshipskring
Begunstigers van de Fellowshipskring

zaterdag 1 november
Museumnacht
Jonge Compaaenen

november
Museumsymposium
alle leden

Het Compagnie Fonds

zaterdag 15 maart
Maritiem-inhoudelijke rondgang over TEFAF

woensdag 16 april
Pakhuyslezing of -excursie

donderdag 21 augustus
Zomerevent en ontvangst tijdens SAIL

september
Heeren 17 Cup (buitenland)

woensdag 8 oktober
Preview najaars-tentoonstelling Oceanista

maandag 24 november
Jardiner

#museumvanjou

